

Košťuřík, Pavel; Unger, Josef

**Neolitická sídliště lidu s moravskou malovanou keramikou u Divák, okr.
Břeclav**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada
archeologicko-klasická. 1985, vol. 34, iss. E30, pp. 41-72*

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109755>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PAVEL KOŠTUŘÍK — JOSEF UNGER

NEOLITICKÁ SÍDLIŠTĚ LIDU S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU U DIVÁK, OKR. BŘECLAV

Spolupracovník Regionálního muzea v Mikulově Jaroslav Němeček sleduje již několik let archeologické nálezy v katastru Divák. Při té příležitosti se mu podařilo objevit i několik sídlišť kultury s moravskou malovanou keramikou (dále jen MMK), z nichž ve spolupráci s Regionálním muzeem v Mikulově (dále jen RM) získal i dokladový materiál.

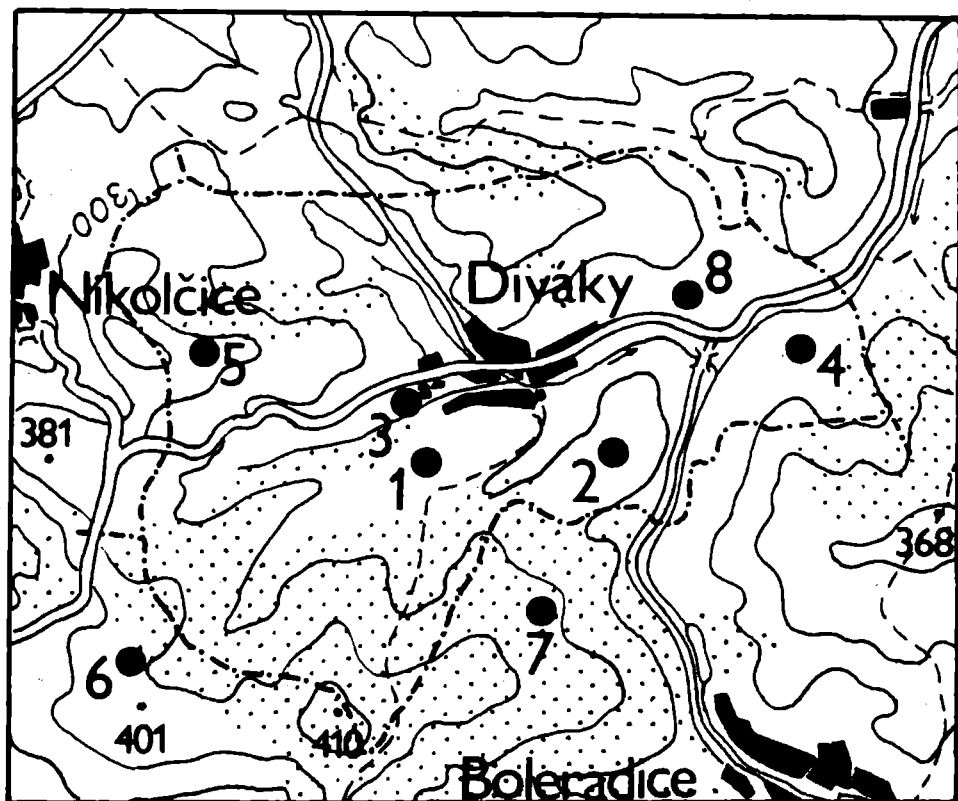
1. Ve výšinné poloze „Porgartně“ a „Padělky“ jižně od Divák (obr. 1) se r. 1975 po hluboké orbě rýsovalo několik narušených objektů projevujících se tmavším zbarvením půdy s koncentrací úlomků keramiky. V poloze „Přední Porgartně“ zachránil J. Němeček a J. Rosíval jeden objekt. Byla to nepravidelná jáma o rozměrech 2,05 × 1,9 m, která se rýsovala v podloží po skrývce ornice. Jáma dosahovala maximální hloubky 0,35 m vzhledem k začistěné úrovni. Nálezy (kostěné artefakty, úlomky keramiky, zlomky kamenné broušené a štípané industrie) jsou uloženy v RM Mikulov pod inv. č. A 7 837—7 903. V poloze „Padělky“, která bezprostředně souvisí s polohou „Porgartně“, byl zmíněnými spolupracovníky zachráněn obsah jednoho narušeného objektu nepravidelného půdorysu. Nálezy (úlomky keramiky, kamenné podložky a kamenná štípaná industrie) jsou uloženy v RM Mikulov pod inv. č. A 4 347—4 384).

2. V září 1981 po orbě pozemků ve výšinné poloze „Díly v zelách“ jihovýchodně od Divák (obr. 1) si povšiml J. Němeček narušeného pravěkého objektu, který se v ornici projevoval tmavším zbarvením hlíny. Na místě byl RM Mikulov proveden zachranný výzkum tak, že na ploše 6 × 6 m byla skryta ornice. Po skrývce se rýsoval nepravidelný objekt o rozměrech asi 5 × 5 m s nerovným dnem dosahující hloubky až 0,5 m vzhledem k začistěné úrovni podloží. Zasypaný objekt tvořila šedoohnědá hlína s mazaníci, ojedinělými uhlíky, úlomky keramiky, zlomky broušené i štípané kamenné industrie, kostěnými artefakty i se zvířecími kostmi. Nálezy jsou uloženy v RM Mikulov pod inv. č. A 9 224—9 352

3. Na upozornění J. Němečka provedlo r. 1982 RM Mikulov záchranný výzkum v objektech JZD ležících na jihozápadním okraji Divák, po levé straně silnice vedoucí do Hustopečí a po levém břehu potoka na svahu přivráceném k jihu (obr. 1). Ve sprašové stěně za západní zdí seníku byly pozorovány naru-

šené objekty s nálezy MMK. Objekt 1 — jáma v délce 2 m zahluobená do spráše do hloubky 1,2 m od povrchu. Zásyp tvořila černá hlína s mazanicí, popelem, zvířecími kostmi a úlomky keramiky. Nálezy jsou uloženy v RM Mikulov pod inv. č. A 7 910—7 931. Objekt 2 — jáma kotlovitého průřezu o průměru 0,9 m a hloubce 1 m od povrchu. Zásyp tvořila černá hlína s mazanicí, úlomky keramiky a se štípanou kamennou industrií. Nálezy jsou uloženy v RM Mikulov pod inv. č. A 7 932—7 959. Z obou objektů byly vybrány jen vzorky nálezů.

4. Roku 1982 po hluboké orbě provedl J. Němeček povrchový sběr v poloze „Nedánov“ východně od Divák (obr. 1). Na svazích k potoku Haraska se mu podařilo nalézt doklady osídlení z neolitu, eneolitu, doby laténské a římské. Z neolitu kromě zlomků keramiky kultury s lineární keramikou byly nalezeny i fragmenty nádob kultury s MMK. V místě tmavší skvrny byla položena son-

Obr. 1. Neolitická sídliště s moravskou malovanou keramikou u Divák, okr. Břeclav. 1 — „Porgartně“ a „Paďelky“; 2 — „Díly v zelách“; 3 — „U kravína“; 4 — „Nedánov“; 5 — „Zadní díly nad Polejtné“; 6 — Kurdějov, trať „Holý vrch“; 7 — Boleradice, trať „U chaty“; 8 — poloha předpokládaného „rondelu“ u Divák.

da, která prošla v délce 4 m objekt zasypaný černou hlínou s mazanicí, zvířecími kostmi a úlomky nádob MMK. Dno objektu bylo v hloubce až 0,8 m pod povrchem. Nálezy jsou uloženy v RM Mikulov pod inv. č. A 8 234—8 240.

5. V letech 1981 a 1982 provedl J. Němeček povrchové sběry ve výšinné poloze „Zadní díly nad Polejtně“ (viz obr. 1), kde získal několik úlomků MMK svědčících o osídlení této polohy. Nálezy jsou uloženy v RM Mikulov pod inv. č. A 9 187—9 190.

6. Při povrchovém sběru roku 1983 na katastru Hustopečí (místní část Kurdějov) nalezl J. Němeček ve výšinné poloze „Holý vrch“ (viz obr. 1) jihozápadně od Divák úlomky MMK a zlomky broušené kamenné industrie svědčící o osídlení těchto míst. Nálezy jsou uloženy v RM Mikulov pod přírůstkovým č. 72/83.

7. Při povrchovém sběru roku 1983 na katastru Boleradic nalezl J. Němeček na obdělávané enklávě v lesích v poloze „U chaty“ jižně od Divák (viz obr. 1) úlomky MMK a část kamenné podložky svědčící o osídlení v těchto místech. Nálezy jsou uloženy v RM Mikulov pod přírůstkovým č. 74/83.

8. Na polích asi 300 m za východním okrajem Divák na mírném svahu převráceném k jihu po levé straně silnice vedoucí ke křižovatce (viz obr. 1) si J. Němeček povšiml, že po orbě se v hnědožluté půdě rýsuje pruh tmavší zeminy široký kolem 10 m uzavírající kružnici o průměru asi 150 m. Přibližně uprostřed kruhu bývá patrná tmavší skvrna. Ani při opakovaných povrchových sběrech zde nebylo nalezeno větší množství pravěké keramiky, ale jen ojedinělé rohovcové úštěpy. Při dokumentaci z ptací perspektivy roku 1983 se na místě porostlém kukuřicí projevila asi třetina západní části kruhu a tmavá skvrna uprostřed. Není vyloučeno, že to je další kruhový příkop, který již v několika případech na území Moravy doprovází lokality kultury s MMK.

Na základě povrchového průzkumu v různých tratích kolem obce Diváky je nápadné, že neolitické lokality, které byly osídleny i v období kultury s MMK, se objevují především ve vyšších polohách, zatímco vysloveně nížinné terény byly osídlovány v daleko menším počtu. Proč se neolitické osídlení soustřeďovalo ve vyšších polohách nelze jednoznačně vysvětlit; snad zde hrálo určitou roli tehdejší vlhčí podnebí a lid budoval svá sídliště na sušších místech ve vyšších polohách. Tuto skutečnost potvrzuje rozmístění lokalit v okolí Divák v tratích „Díly v zelách“, „Zadní díly na Polejtně“ a „Padělky“. Ostatní lokality leží pak v nižších polohách, na vyhodně orientovaných svazích, ale vyhýbají se vysloveně nízko položených místům (viz obr. 1).

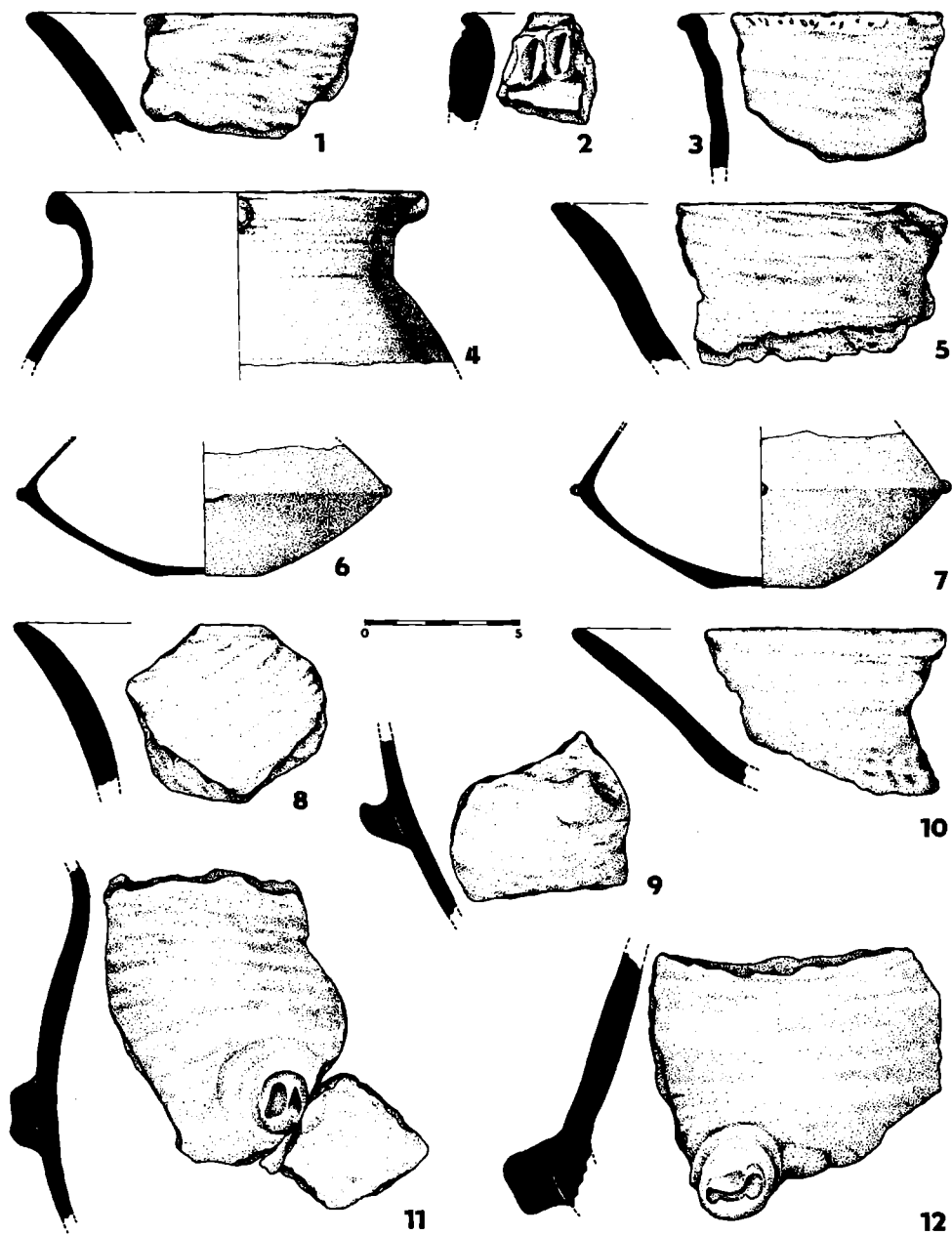
V našem příspěvku se budeme zabývat rozborem a vyhodnocením nálezů kultury s MMK z tratí „Porgartně“ a „Padělky“, „Díly v zelách“ „U kravína“ a z polohy „Nedánov“. Z dalších lokalit byl získán jen zlomkový materiál, který nebude začleněn do našeho rozboru a vyhodnocení.

Nutno konstatovat, že získané soubory z různých tratí v okolí Divák poskytly rozmanitý materiál, jehož srovnání neposkytuje vždy přesvědčivé výsledky. Pro podrobné vyhodnocení časového postavení jednotlivých lokalit a možných vzájemných vztahů by muselo nutně dojít k archeologickému výzkumu v zájmových tratích, abychom získali dostatečné množství archeologického materiálu, který by poskytl přesnější charakteristiku jednotlivých lokalit. Tomuto předpokladu snad plně vyhovuje pouze početný keramický materiál získaný ze sídlištního objektu z tratě „Díly v zelách“ (viz obr. 4—16; 21:3, 7, 9,

10), zatímco z jiných lokalit máme pouze nepočetný vzorek archeologického materiálu. Tento nedostatek však nebrání určitému srovnání jednotlivých sídlišť u Divák, která mají mnoho podobných znaků svědčících o existenci uváděných sídlišť v rámci fáze IIa kultury s MMK. Zjištěná skutečnost prokazuje husté osídlení lidu této kultury v oblasti kolem Divák, kde dokonce předpokládáme „rondel“, jehož bližší chronologické zařazení objasní až budoucí zjišťovací archeologický výzkum.

Jednotlivé lokality zjištěné J. Němečkem poskytly archeologický materiál, především keramiku, ale též broušenou, štěpanou a kostěnou industrii. Rozmístění lokalit v okolí Divák potvrzuje husté osídlení v období kultury s MMK nejenom na území Znojemska a přilehlé části Třebíčska, ale svědčí o skutečnosti, že naše poznatky o skutečném rozsahu a struktuře osídlení lidu kultury s MMK jsou velmi kusé. Určitá kumulace na Znojemsku a Moravskobudějovicku je zřejmě způsobena stavem archeologického výzkumu a výzkumnou činností J. Palliardiho a F. Vildomce. Toto stanovisko potvrzují i archeologické výzkumy pod Pálavou, kde se v poslední době podařilo objevit díky velkým zachraňovacím výzkumům několik lokalit kultury s MMK a dokonce i lokalitu s kruhovým areálem (Bulhary). Skutečný počet lokalit kultury s MMK lze zjistit pouze důslednou a podrobnou průzkumnou činností. Teprve na základě podrobného průzkumu celého území Moravy lze získat skutečný přehled o koncentraci sídlišť kultury s MMK v určitých oblastech, stejně jako přehled o řídce osídlených regionech.

Obrázek č. 1 zachycuje rozmístění lokalit kultury s MMK v okolí Divák. Pod číslem 1 je zachycena lokalita v trati „Porgartně“ a „Padělky“. Z obou poloh, které pravděpodobně tvořily jediné sídliště, pochází archeologický materiál ze dvou sídlištních objektů, vyhodnocený jako další keramické fragmenty z jiných tratí podle numerického kódu moravské malované keramiky (Podborský—Kazdová—Košťurík—Weber 1977). Z rozrušeného objektu v poloze „Přední Porgartně“ zachránil J. Němeček a J. Rosíval charakteristické zlomky keramiky kultury s MMK, stejně jako i další památky hmotné kultury. Rozbořem keramických fragmentů byly zjištěny především zlomky hrnců, mís a pohárků. Další keramické třídy nebyly již tak početné a blíže se jimi nebudeme zabývat (viz obr. 2). Zjištěné okraje fragmentů hrnců měly v jednom případě zaostřený okraj (6) a u dvou se objevil zaoblený okraj (2). Malování nebylo u této keramické třídy vůbec zjištěno. Nepočetná je i další výzdoba: plastickou představují především výčnělky v podobě „soví hlavičky“ (15) umístěné na výdutí (např. obr. 2:11). Z dalších tvarů se objevily ve dvou případech výčnělky hráněné se zaoblenými hranami (22) přímo na okraji a ojedinele jsme se setkali s výčnělky asymetricky vystouplými (03) i odsazenými (07) vždy umístěnými na výdutí (obr. 2:12). Ojedinele vystupují rovněž rohatá ucha (41, 42) umístěná na spodku keramické formy (obr. 2:9). Vhloubená výzdoba je doložena pouze linií krátkých vertikálních záseků na okraji hrncovitěho tvaru. Mísy zastupuje především hranatá mísa s kónickým spodkem (350), její varianta s plecemi prohnutými, rozevřenými (351) a u dalších nebylo možné blíže stanovit jejich přesnou stavbu. Podobně jako u hrnců se objevují dva druhy okrajů — početnější okraj zaostřený (6) a zaoblený (2). Další druhy okrajů se nevyskytly. Stejně jako u hrnců chybí malování. Plastickou výzdobu reprezentuje pouze výčnělek ve tvaru „soví hlavičky“ (15) umístěný na výdutí. Další výčnělky, stejně jako vhloubenou výzdobu nemáme doloženou. Pohárky z této

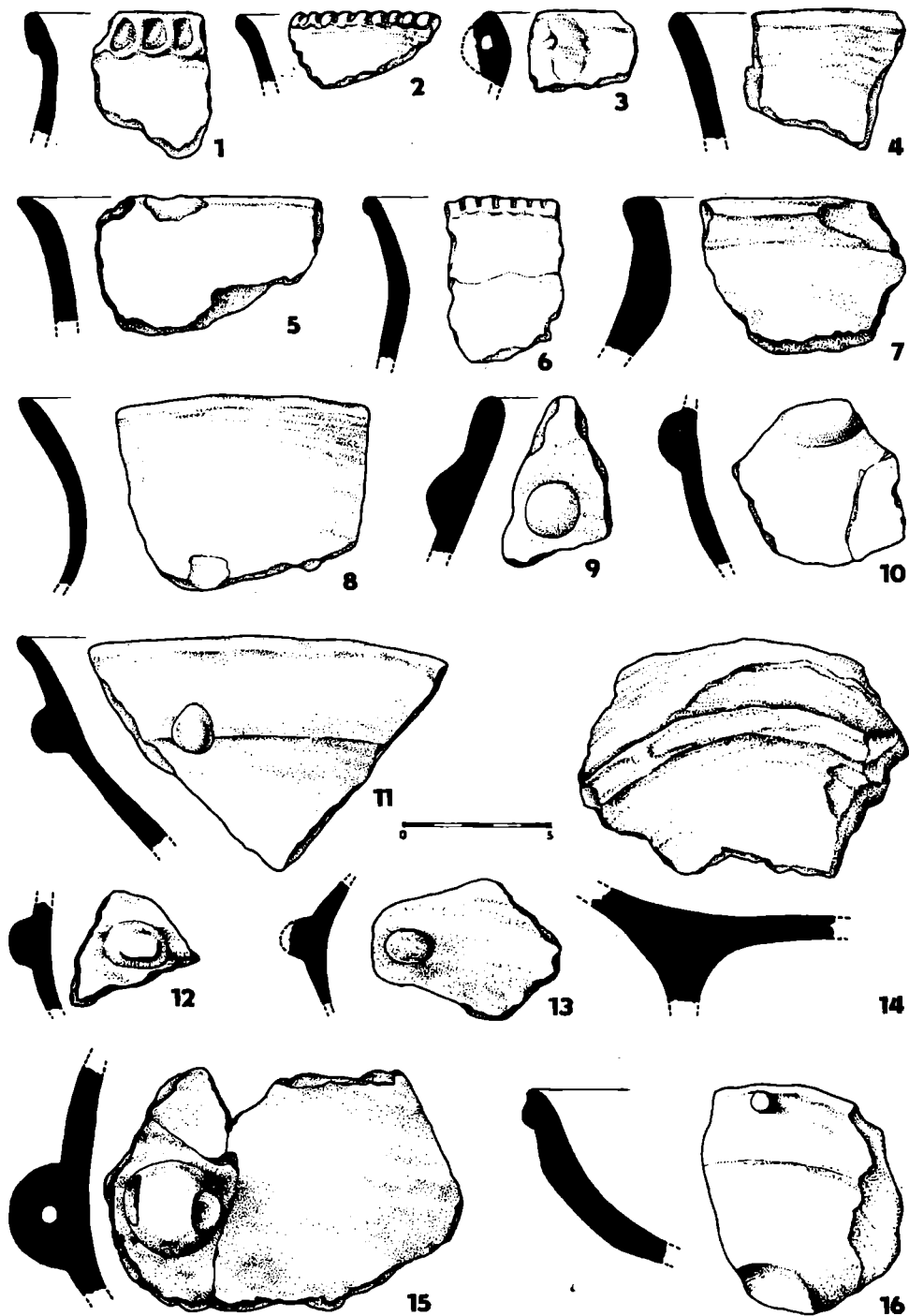
Obr. 2. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Porgartně“.

tratě představují rovněž málo početnou keramickou třídu (obr. 2:6,7). Na rozdíl od předchozích tříd zjišťujeme na pohárcích malovanou výzdobu, kterou tvoří zbytky červenobílého malování, z něhož se jen v jednom případě dal rozpoznat pruh umístěný na hrdle jak na vnější, tak i na vnitřní straně. Z plastické výzdoby se objevily pouze jazykovité výčnělek (10) umístěný na výdutí této keramické třídy. Vhloubená výzdoba však nebyla zjištěna vůbec.

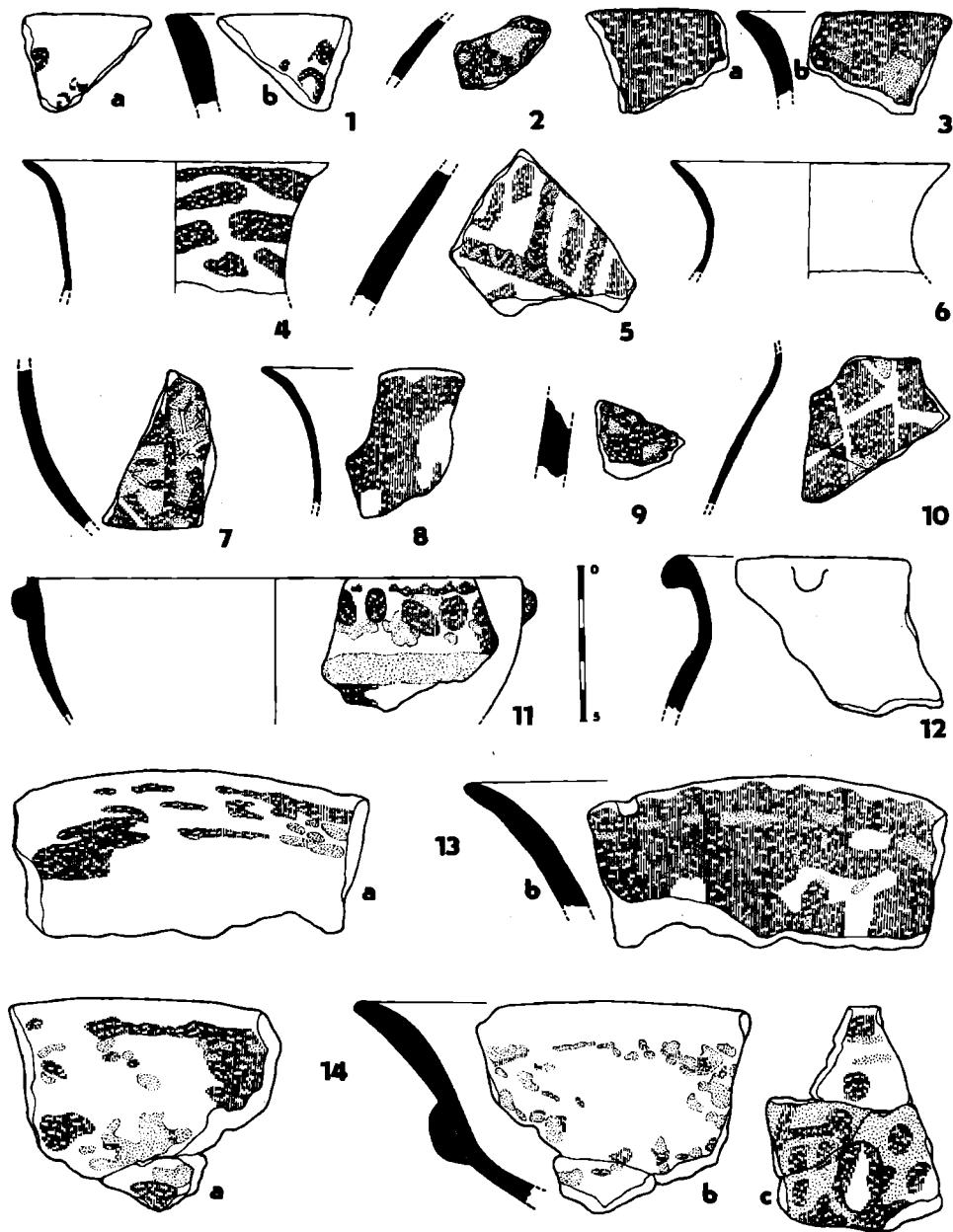
Zvláště důležitým nálezem je část mísy zhotovená sigilátovou technikou (i. č. A 7 866), což má význam pro chronologii.

Ke stejnému sídlíšti patří nálezy z tratě „Padělky“ (obr. 3), kde rovněž J. Němeček a J. Rosival zachránili obsah narušeného sídlíštního objektu, z něhož získali nepočtený archeologický materiál. Zjištěné fragmenty z hrnců měly převážně zaostřený okraj (6), pouze u jednoho střepu byl zjištěn zaoblený okraj (2). Malování nebylo doloženo. V nepatrném počtu vystupovala na jednotlivých keramických fragmentech hrnců plastická výzdoba. Z ní byly rozpoznány následující tvary zastoupené vždy jedním exemplářem: svisle protáhlý výčnělek (02) umístěný na výdutí, svisle protáhlý výčnělek s horizontálním otvorem (29) zdobící hrdlo, plné ucho (51) na plecích a horizontální páska (61) nalepená na okraji hrncovité formy. Vhloubená výzdoba byla zastoupena pouze linií elipsovitých záseků (08) umístěných na okraji (obr. 3:1, 2, 6). U mís převažovaly rovněž zaostřené okraje (6) a pouze jeden zaoblený okraj (2) představoval jiný tvar okrajů. Z variant mís se daly spolehlivě rozpoznat jen hranaté mísy s kónickým spodkem (350) a její varianta s nízkým kónickým spodkem s prohnutými plecemi, extrémně rozevřenými (356). Ojedinele byla zjištěna mísa se souměrnými plecemi, jejíž plece jsou prohnuté a ostře odsazené (321). Další varianty se nedaly pro fragmentárnost dochování stanovit. Z výzdobných projevů chybí malování a vhloubená výzdoba. V malém počtu je doložena i plastická výzdoba, která se objevuje v několika druzích, ale každý tvar má vždy pouze jediné provedení. Asymetricky vystouplý výčnělek (03) vystupuje na výdutí, plece zdobí drobný nevýrazný výčnělek (04), ostřejší profíle výdutě zdůrazňuje výčnělek polokulovitý (05) a plochý výčnělek (18) byl umístěn na plecích jednoho hrncovitého tvaru. Třída pohárků nebyla v nálezech vůbec zjištěna.

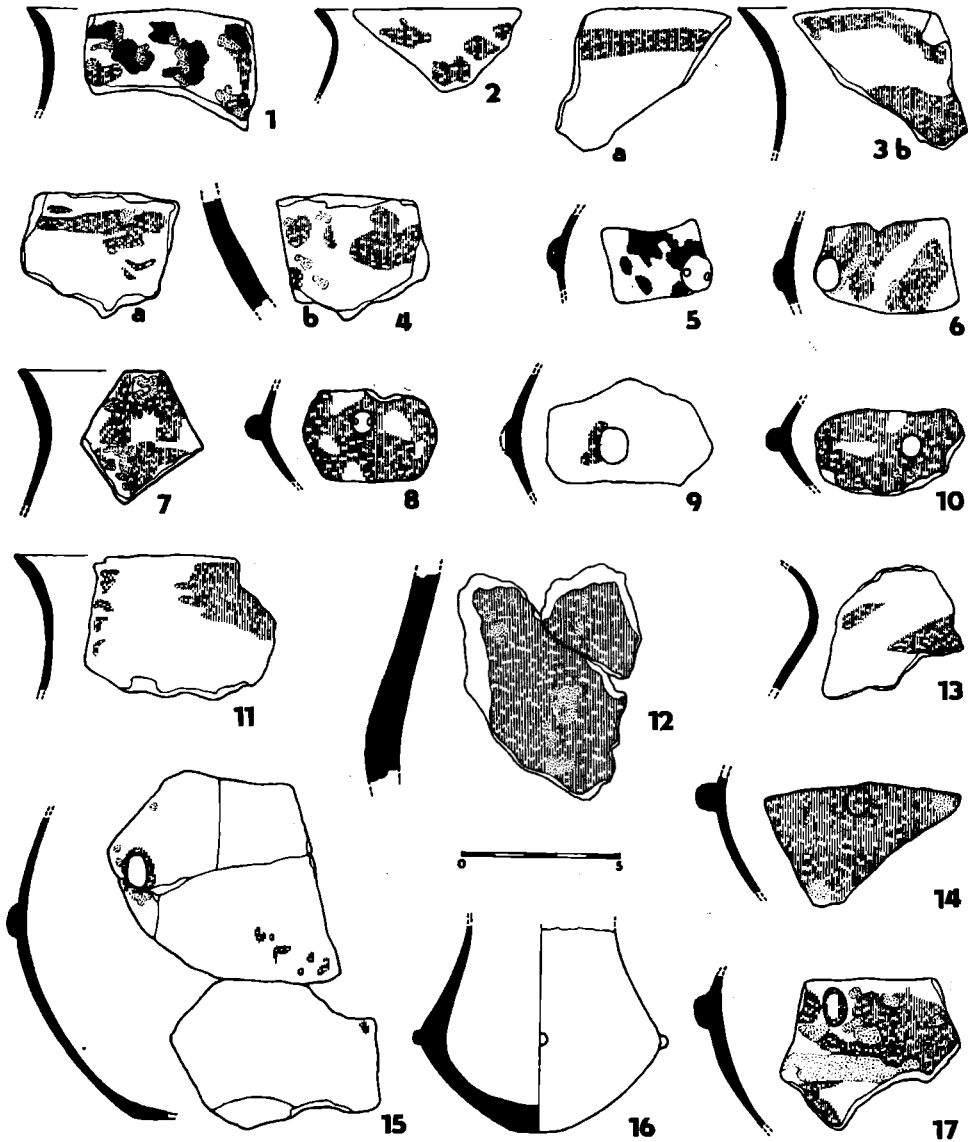
Nejpočetnější nálezy byly získány z výšinné polohy „Díly v zelách“ odkud pocházejí hojně nálezy keramických zlomků a dalších předmětů, které náležely nositelům kultury s MMK. Kolekce z této tratě je nejpočetnější a tvoří reprezentativní soubor sídlíštního materiálu určitého období. U hrnců byl v největším počtu zjištěn zaostřený okraj (6), po dvou jedincích následují zaoblené (2), límcovité (5), rovné (8) a pouze jednou vystupuje okraj hrotitý (4). Malování stejně jako u nálezů z předchozích tratí nebylo zjištěno. Plastickou výzdobu představuje především výčnělek hráněný obloukovitý (22) — například obr. 9:9, dále pak svisle protáhlý (02) umístěný na okraji a výčnělek kruhovitý s horizontálním otvorem (30) zdobící výduť (obr. 11:7, 13). Další tvary plastické výzdoby se objevují na rozličných částech hrnce, ale pouze v jednom provedení. Jsou to následující tvary: drobný nevýrazný (04) na okraji, polokulovitý (05) na okraji (obr. 7:20), hrdle a výdutí, asymetricky vystouplý (03) na hrdle, vysedlý (13) na výdutí (obr. 10:10), ve tvaru „soví hlavičky“ (15) na výdutí, svisle protáhlý s horizontálním otvorem (29) na okraji (obr. 12:7) a na hrdle (obr. 7:17). Plné ucho (51) je umístěno jednou na plecích a na výdutí. Ve srovnání s plastickou výzdobou se objevuje v malém počtu vhloubená výzdo-

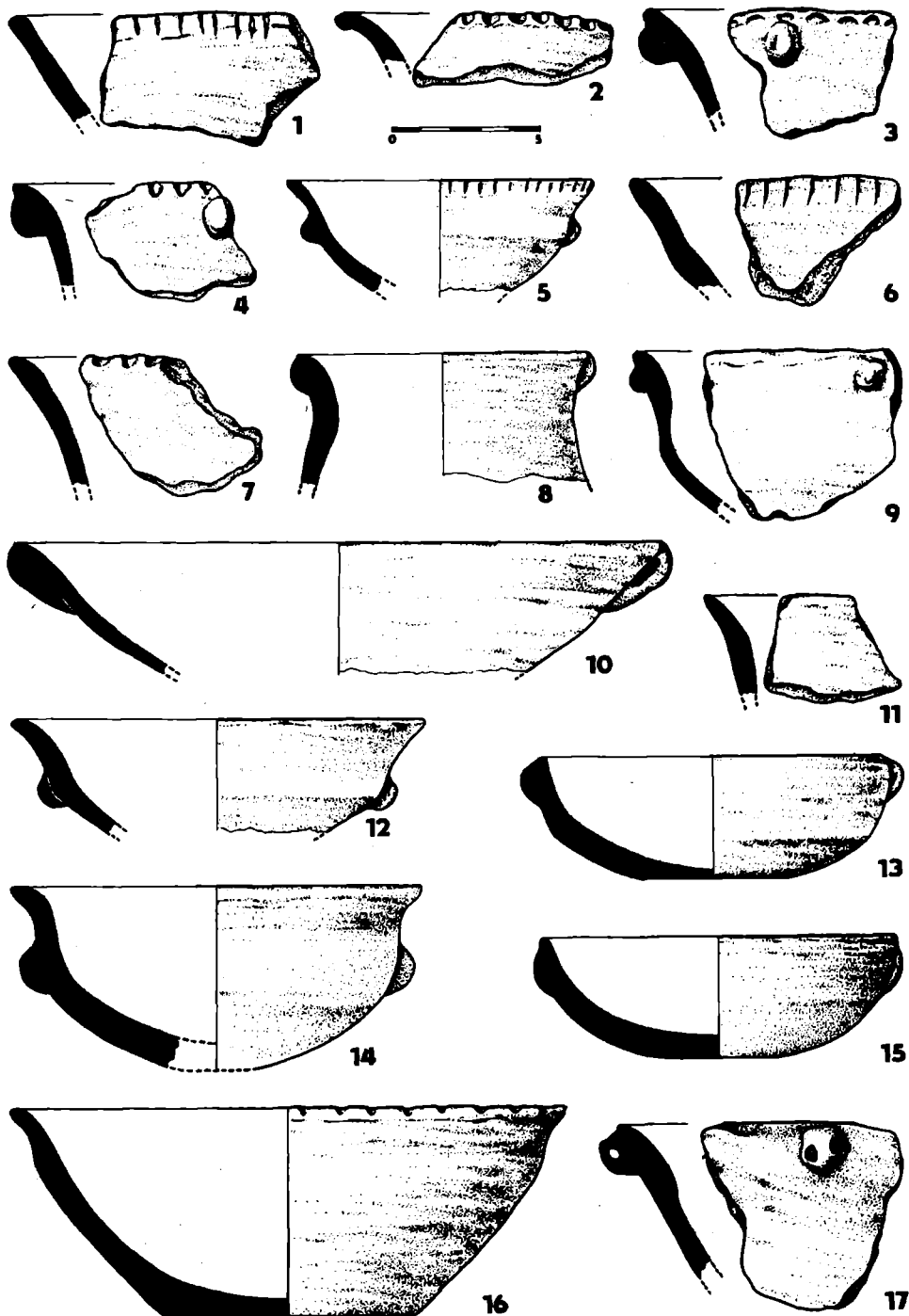
Obr. 3. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Padělky“.

Obr. 4. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Dily v zelách“.

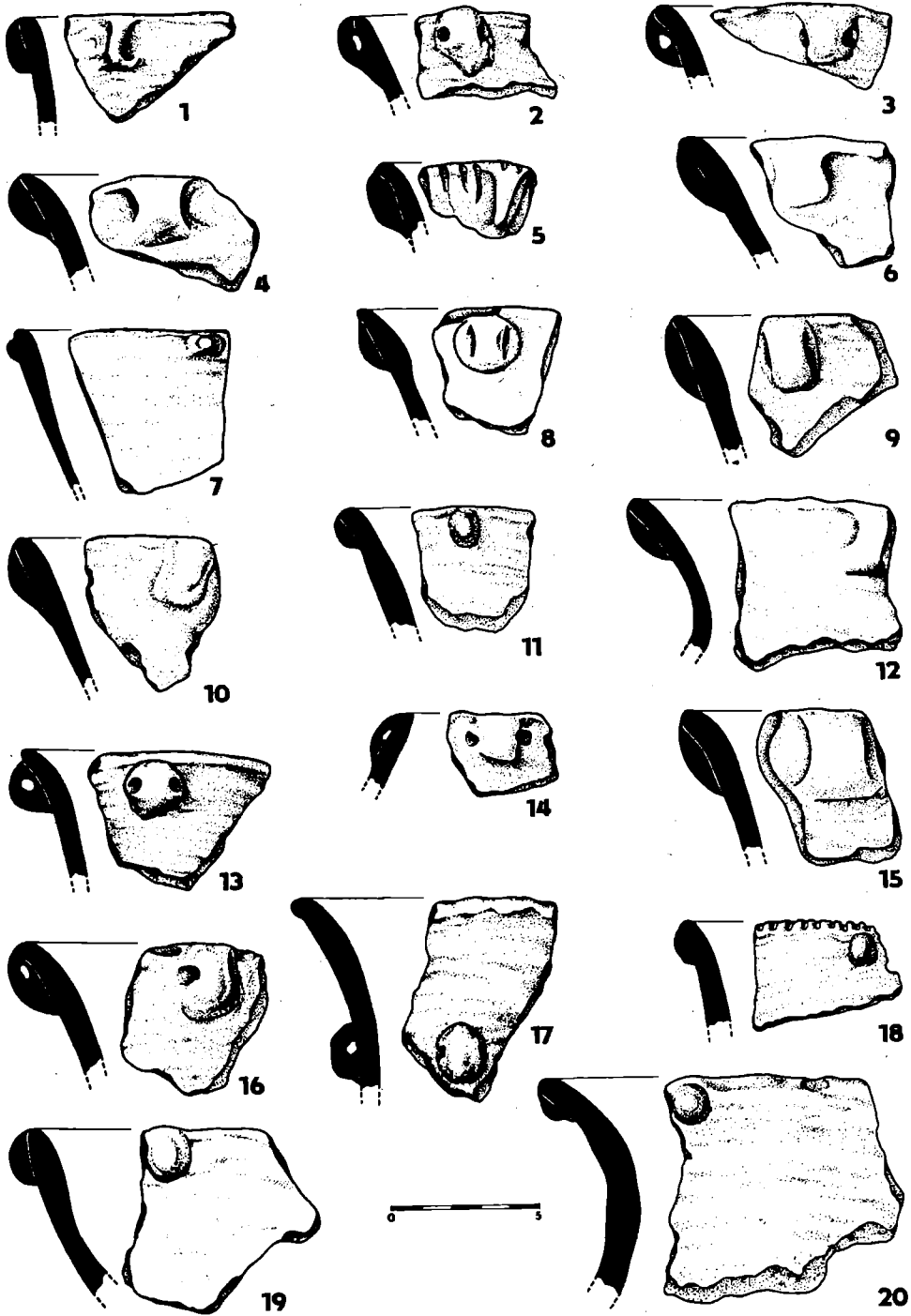

Obr. 5. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Díly v zelách“.

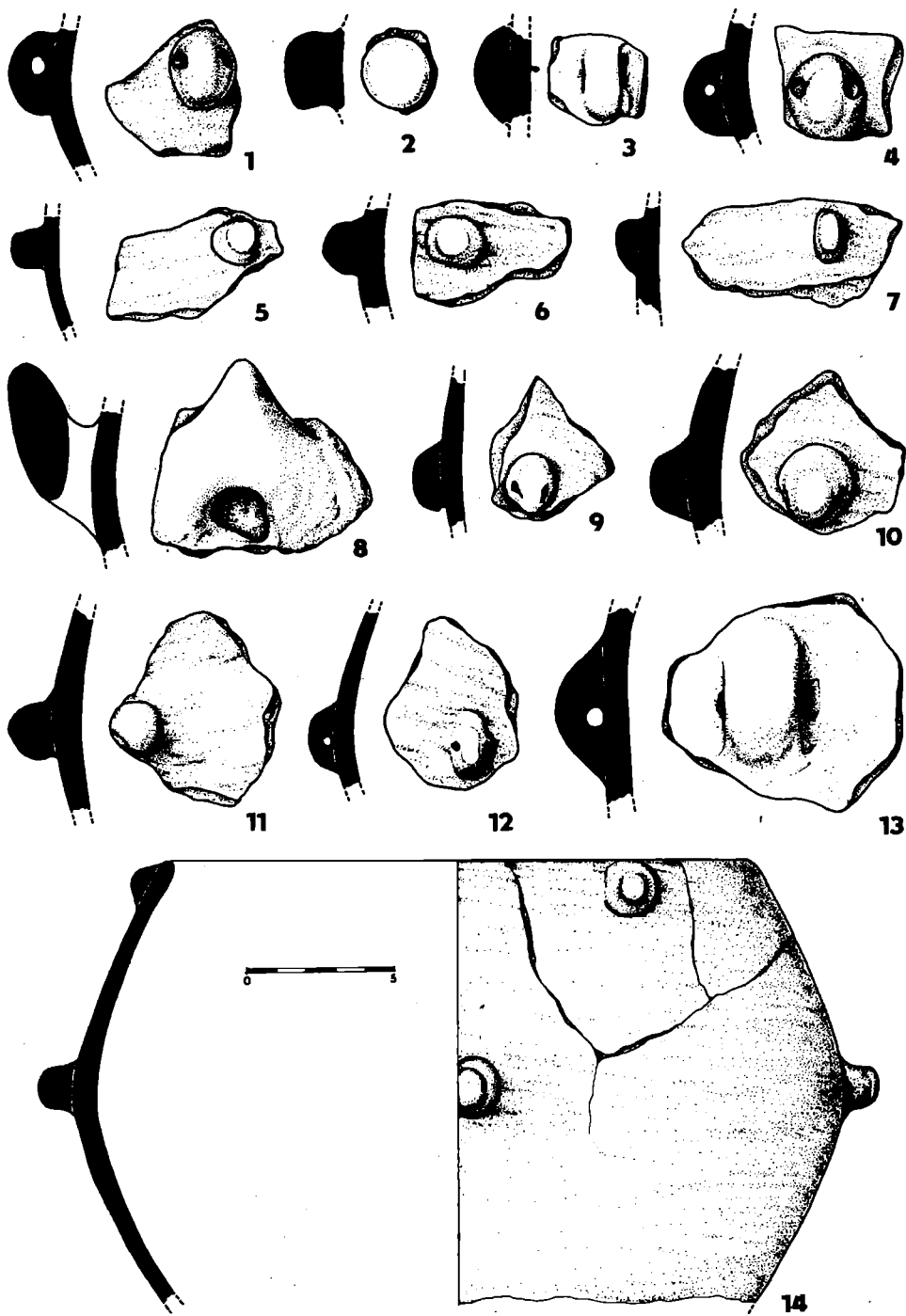
Obr. 6. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Díly v zelách“.

Filosofická fakulta
 University J. E. Purkyně v Brně
 KATEDRA STAROVĚKÉ KULTURY
 knihovna pro starověké dějiny

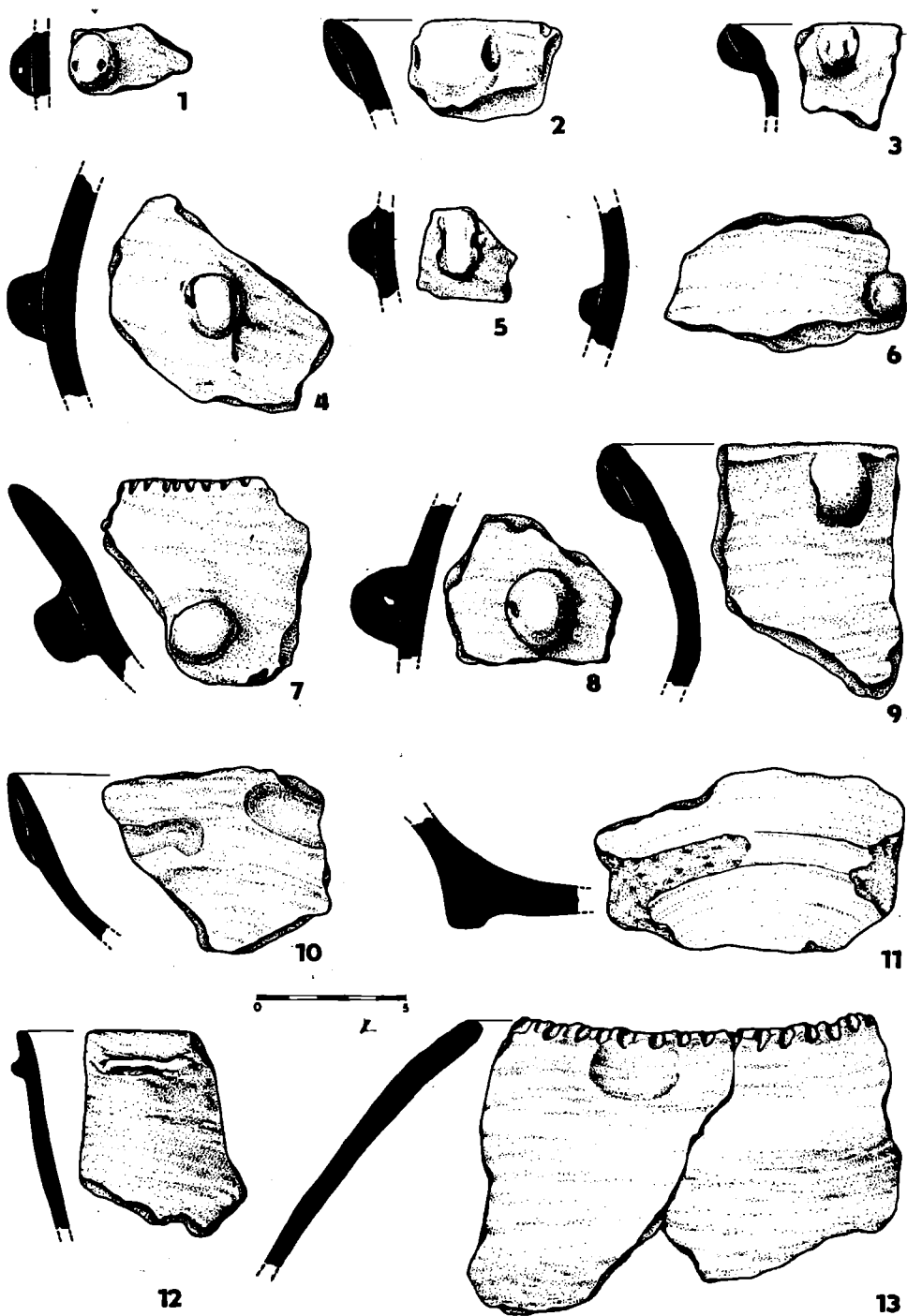

Obr. 7. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Dily v zelách“.

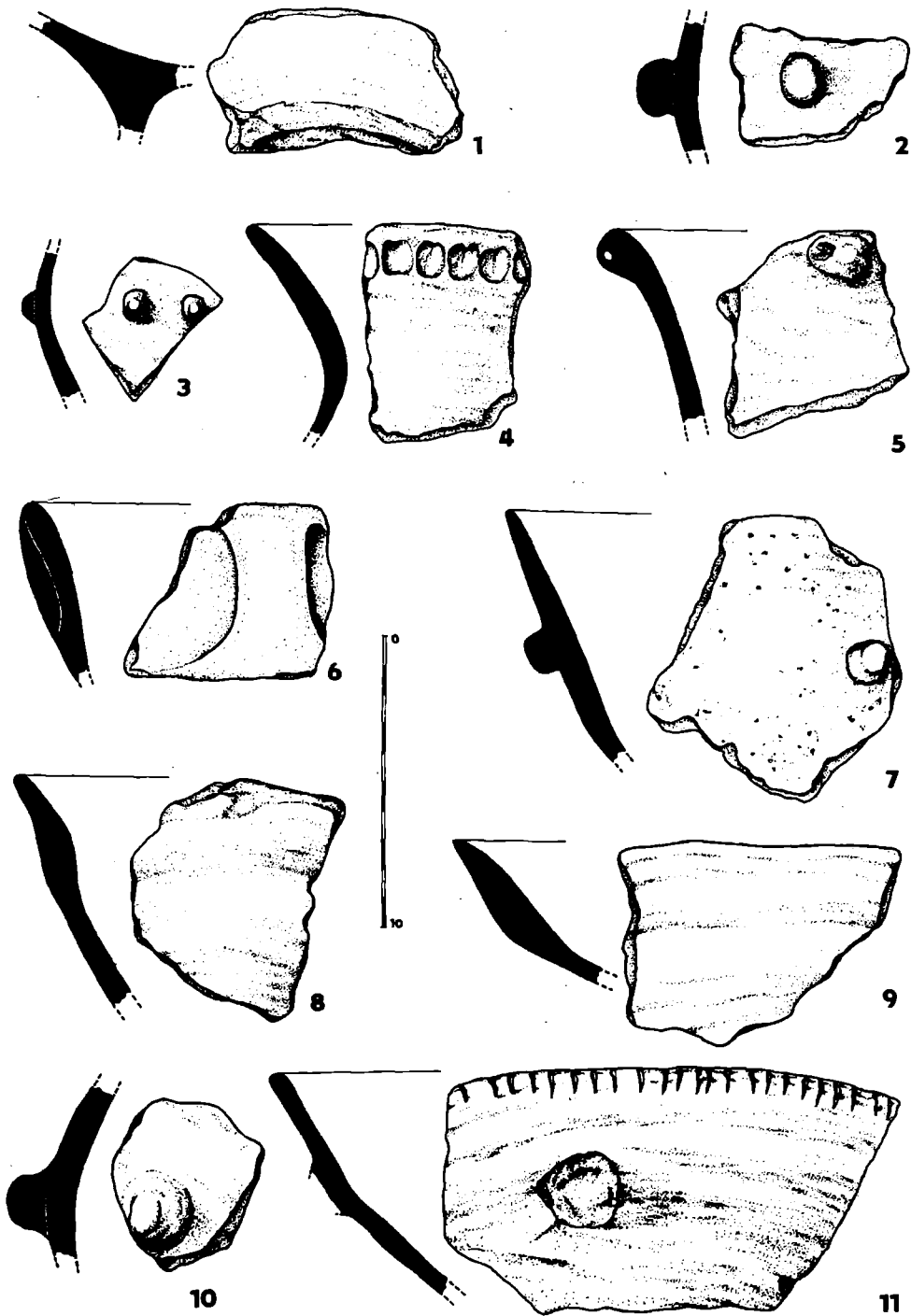
Filosofická fakulta
 University J. E. Purkyně v Brně
 KATEGORIE STAROVĚKÉ KULTURY
 knihovna pro starověké dějiny

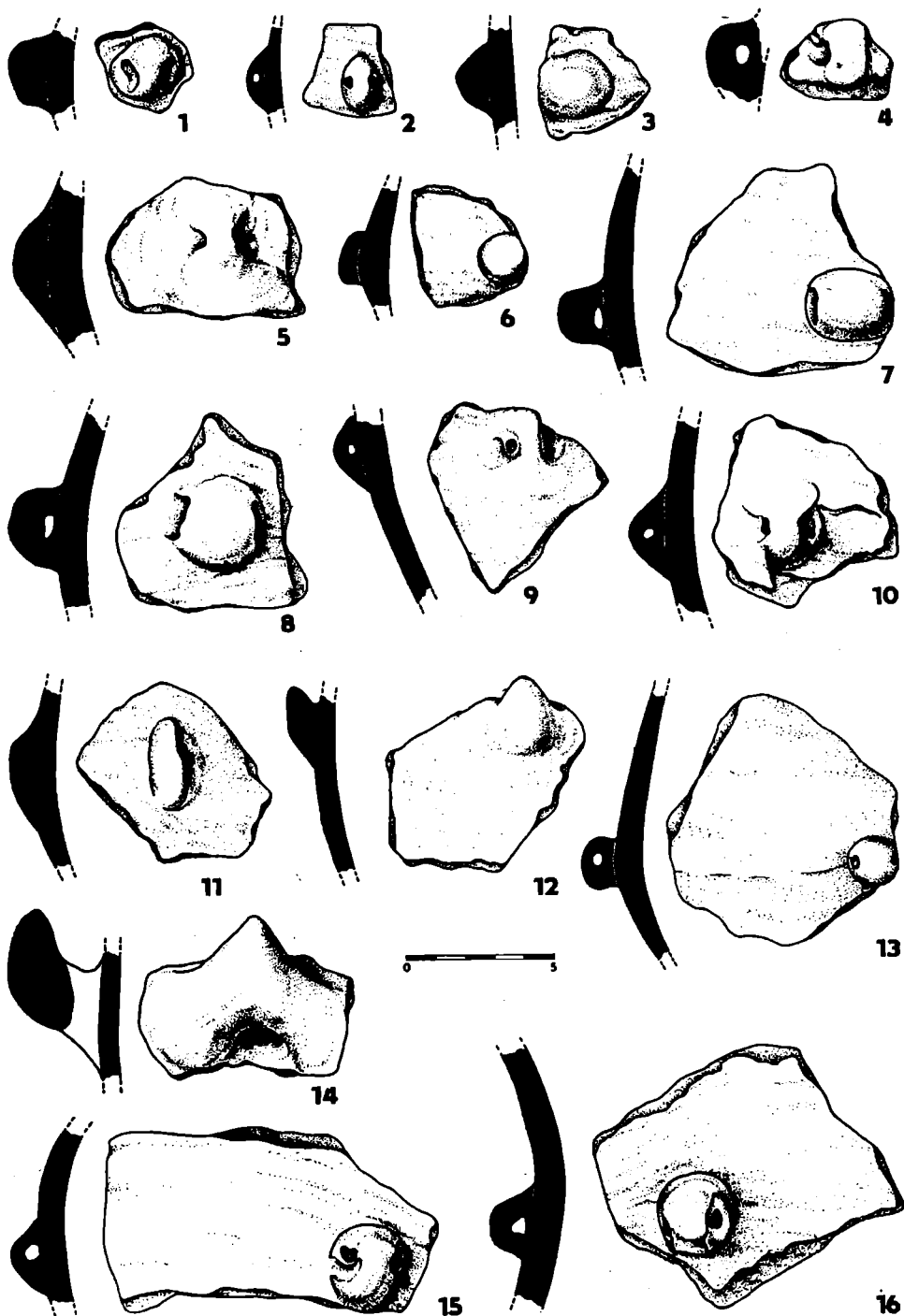
Obr. 8. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Dily v zelách“.

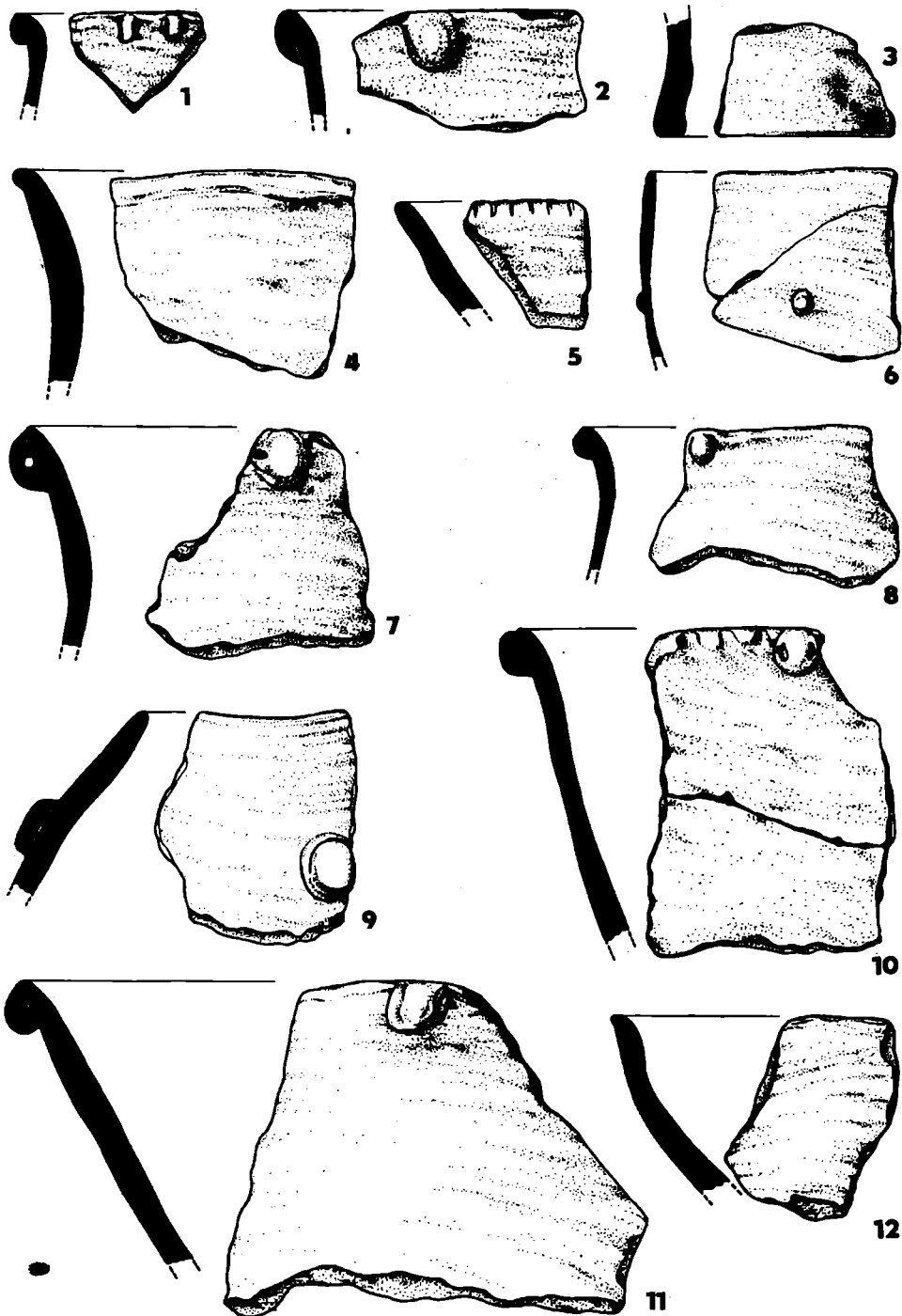
Obr. 9. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Díly v zelách“.

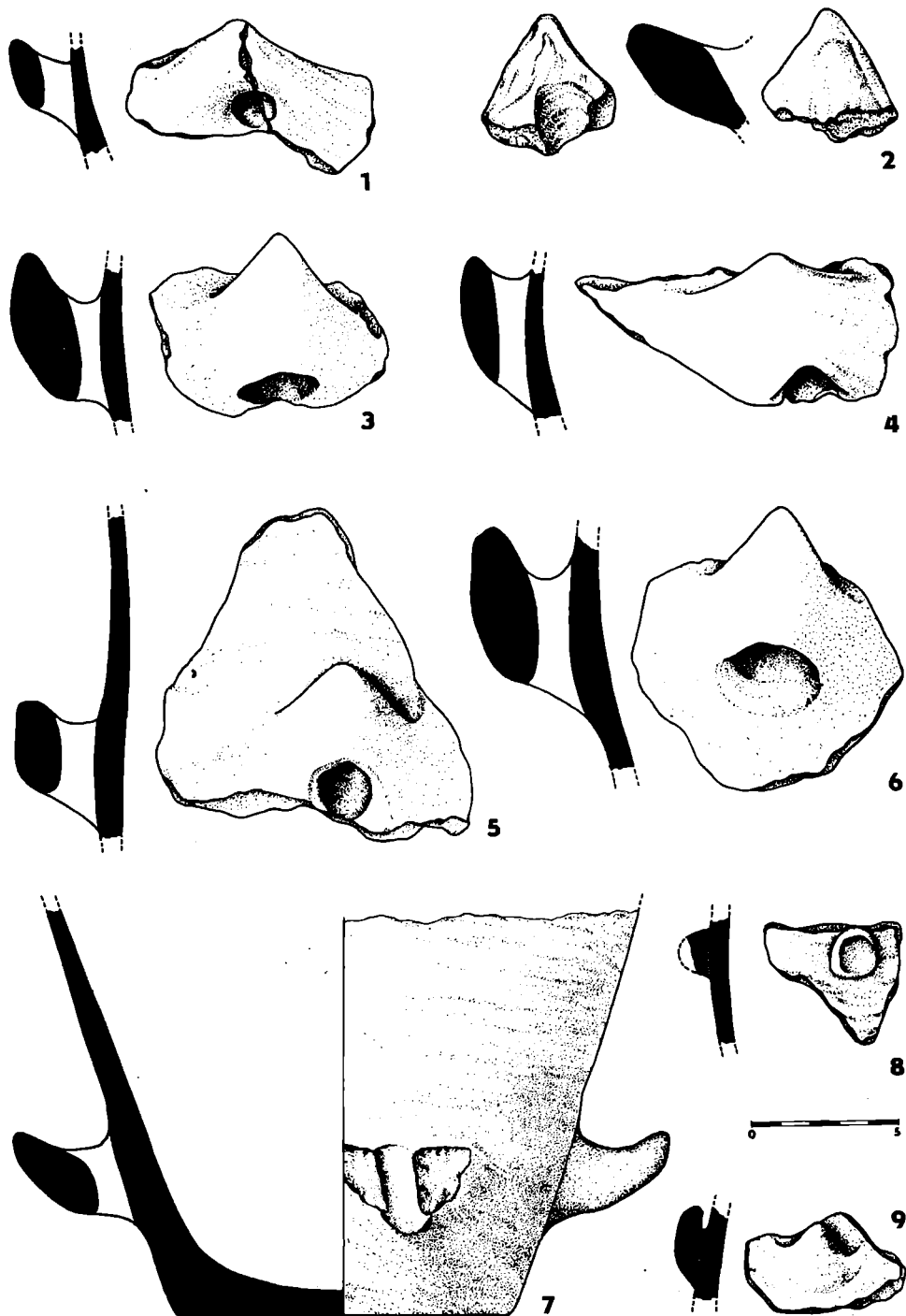
Obr. 10. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Dily v zelách“.

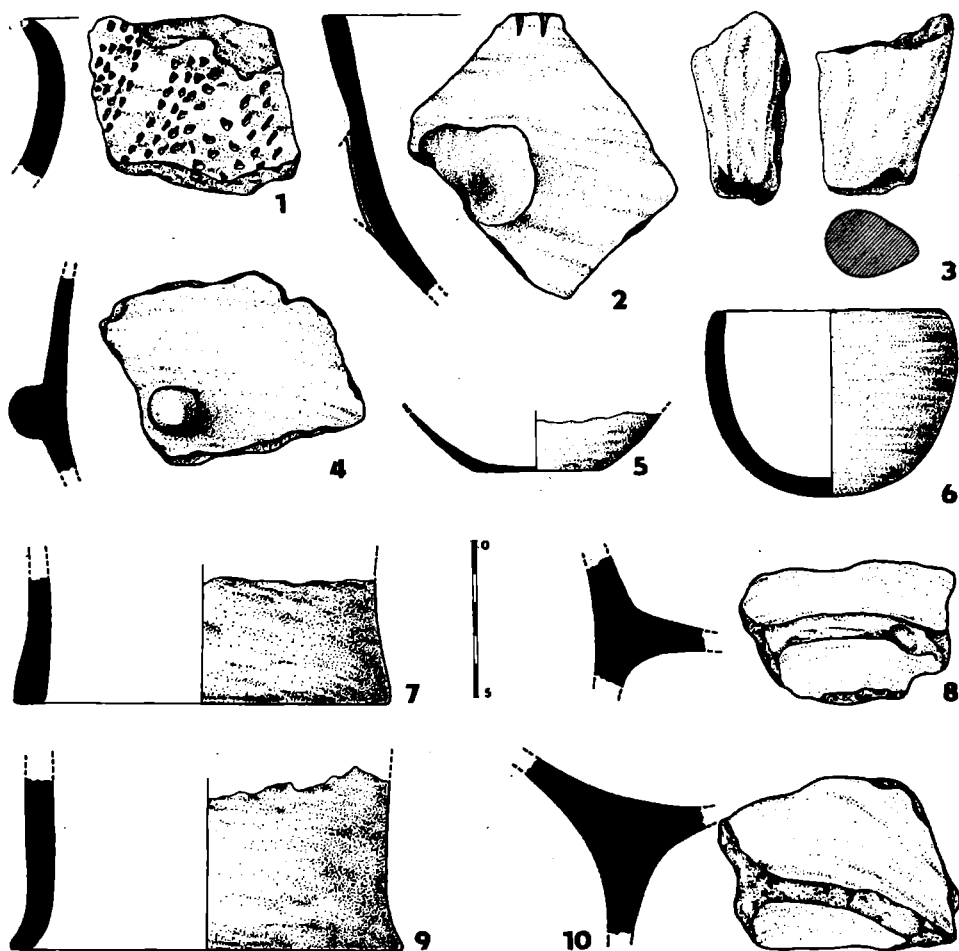
Obr. 11. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Dily v zelách“.

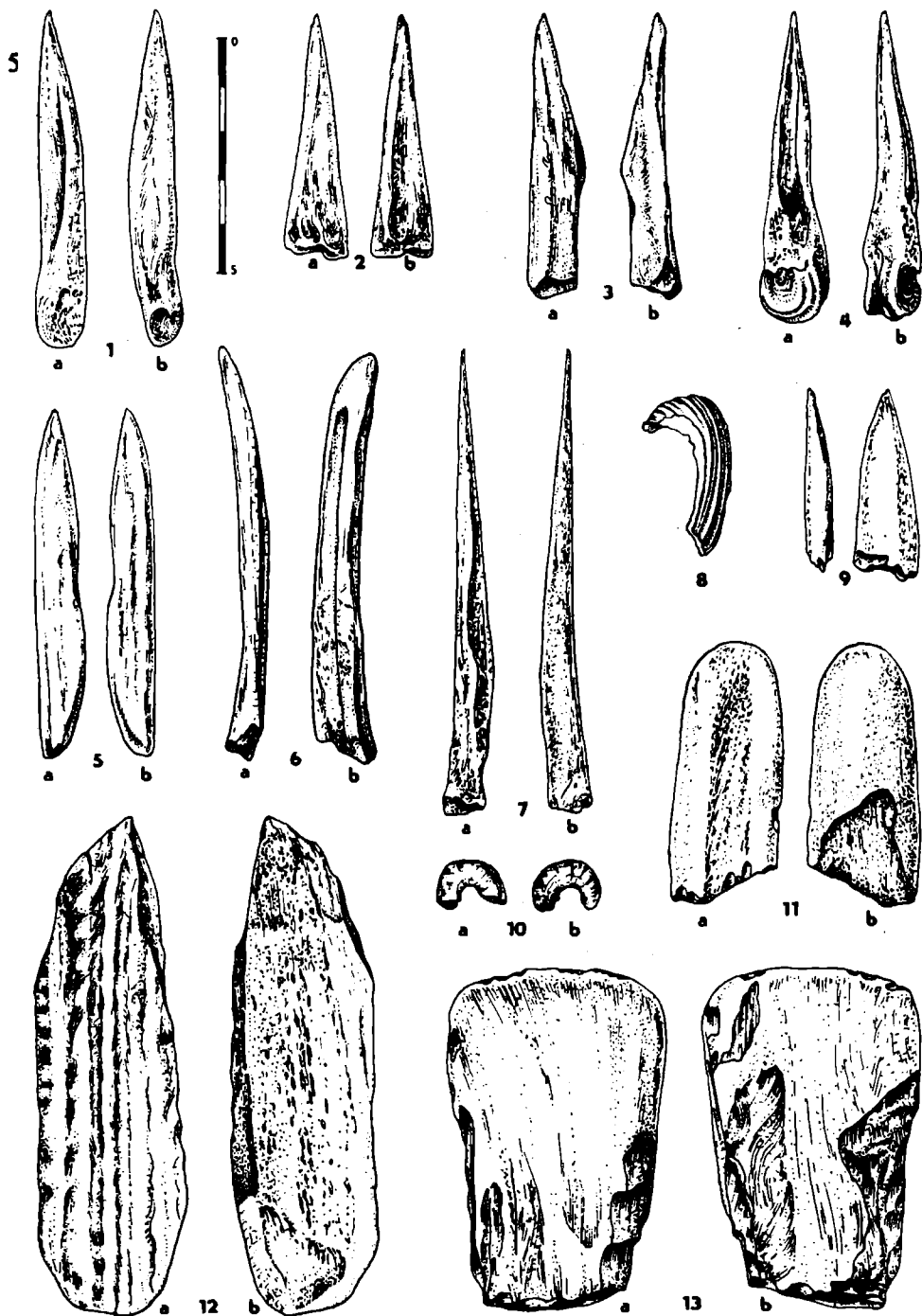
Obr. 12. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Díly v zelách“.

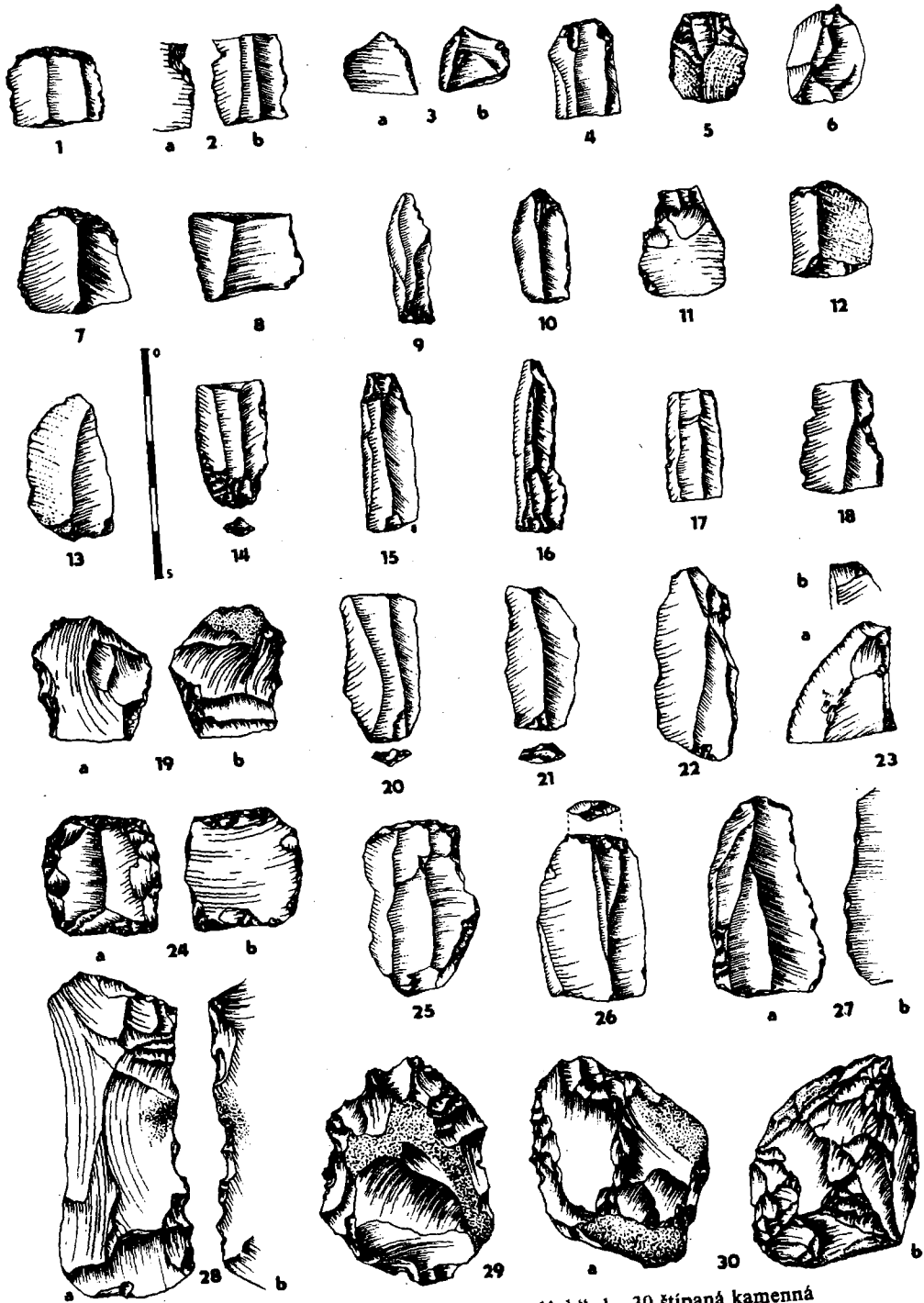
Obr. 13. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Díly v zelách“.

Obr. 14. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Dily v zelách“.

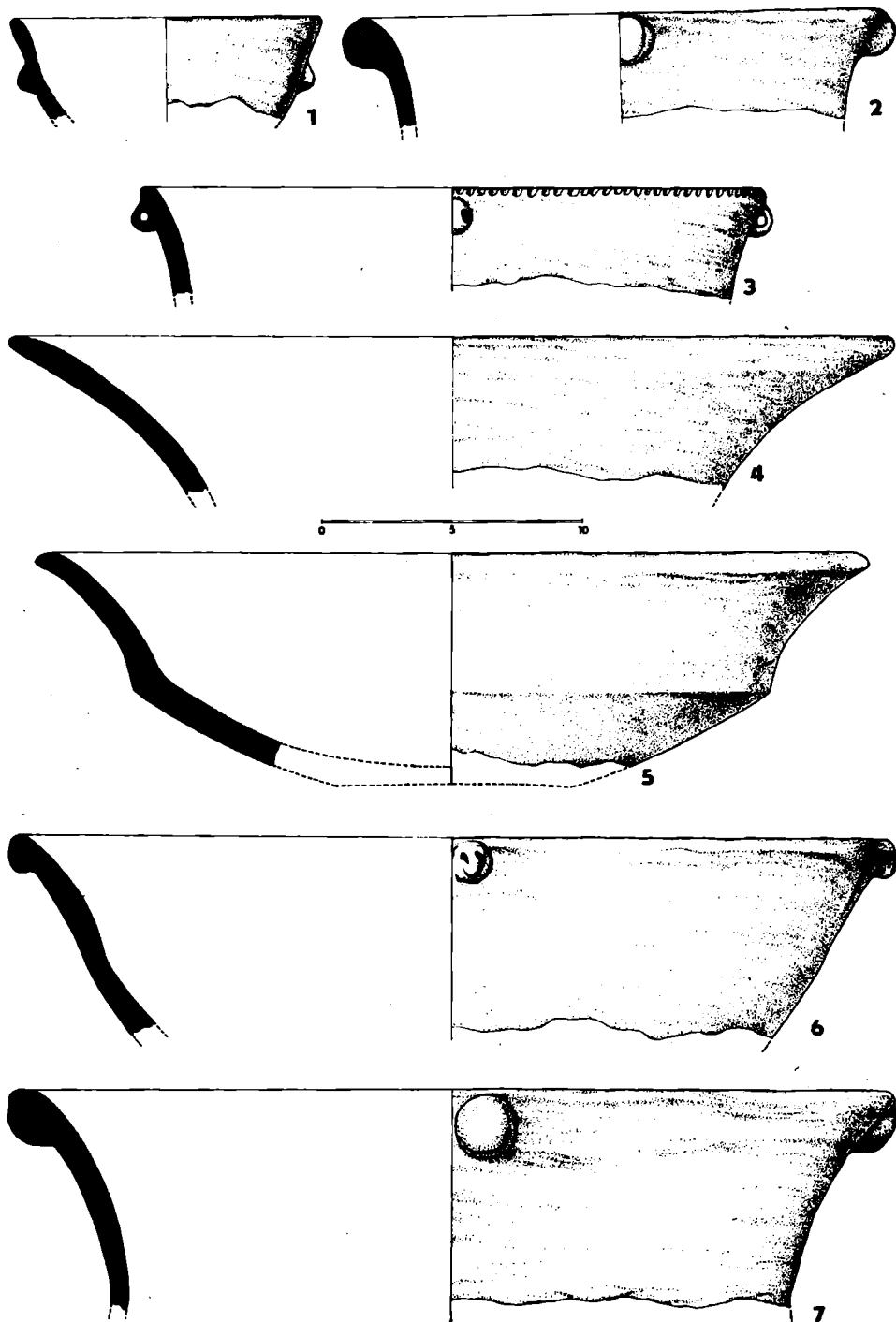

Obr. 15. Diváky, okr. Břeclav. „Díly v zelách“. 1—12 kostěná industrie; 13 — broušená kamenná sekerka.

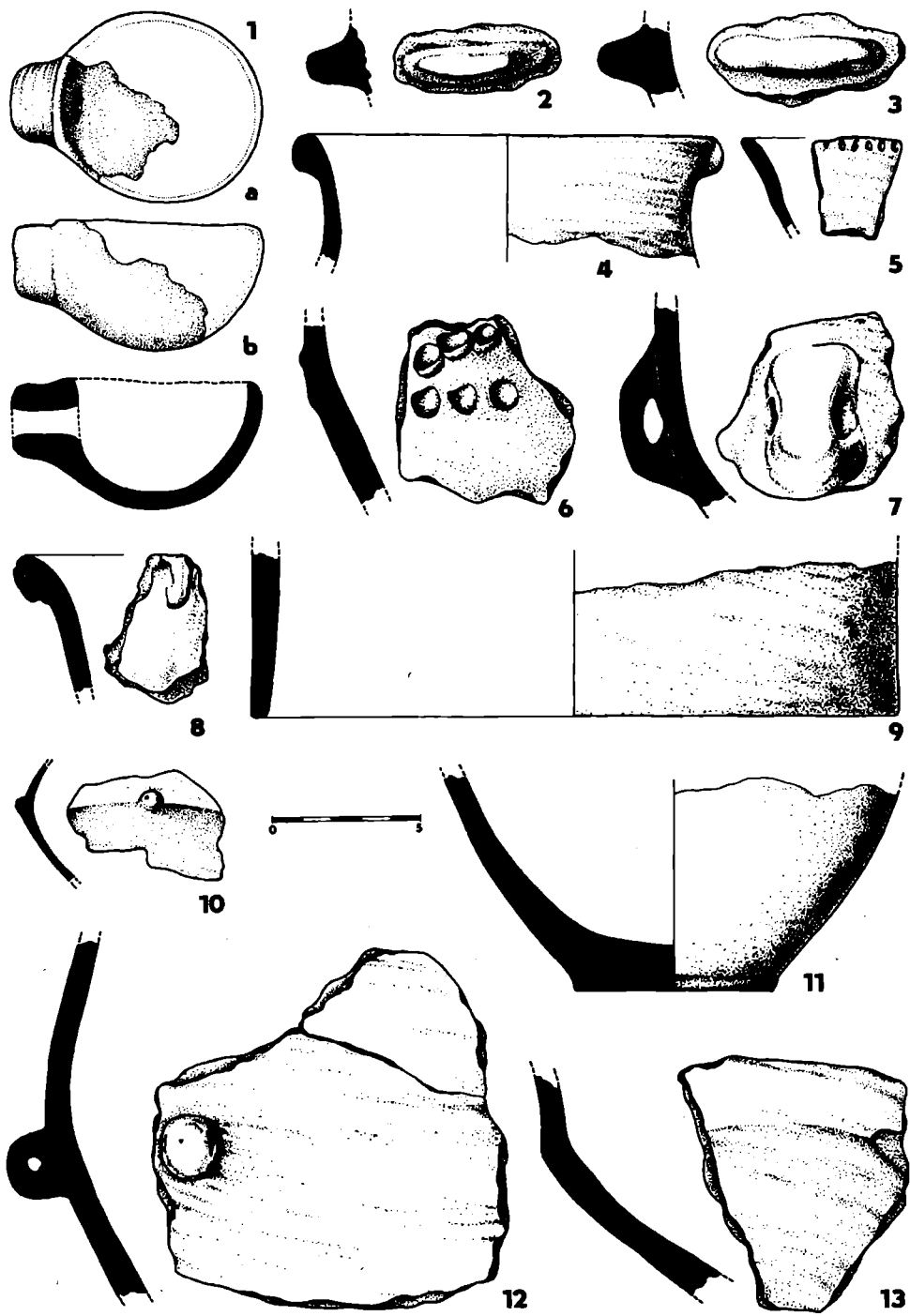

Obr. 16. Diváky, okr. Břeclav. „Dily v zelách“. 1—30 štípaná kamenná industrie.

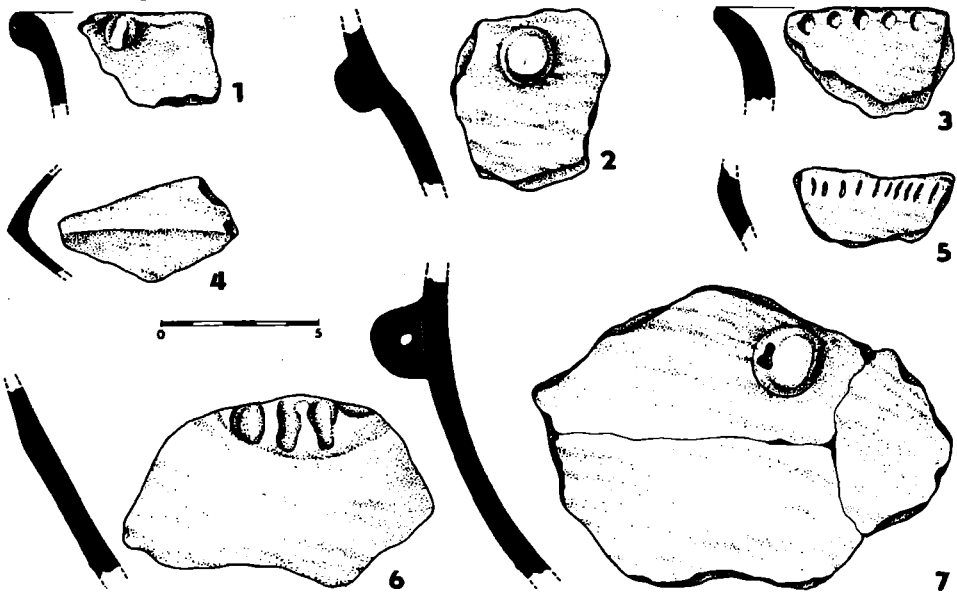
ba v podobě linie elipsovitých záseků (08) umístěných ve dvou případech na okraji (obr. 9:13) a v jednom provedení se setkáváme s linií obdélníkovitých záseků (07) umístěnou na hrdle. Poměrně hojně zastoupení mají mísy (obr. 6:10, 12—16; 10:7—9, 11). Představují nejpočetnější keramickou třídu této lokality a jednoznačně u nich převažuje zaostřený okraj (6), po něm pak následuje zaoblený (2), dále pak okraj rovný (8), ve dvou provedeních se setkáváme s okrajem límcovitým (5) a seříznutým (7). Pouze jednou se vyskytl okraj hrotitý (4). Rovněž typy a varianty mís jsou z této tratě velmi rozmanité a početné. Nejvíce je zastoupena varianta vyšší mísy s oblou stěnou (371), po ní následuje mísa s rozevřenými plecemi (330) a její varianta nízkého provedení s prohnutými plecemi, extrémně rozevřenými (336). Další typy a varianty nejsou již tak hojné (viz souhrnnou tabulku.) Vzhledem k mísám z předchozích lokalit je též početnější plastická výzdoba, kde převládá hráněný obloukovitý výčnělek (22) umístěvaný hlavně na okrajích (obr. 12:11) a v menším počtu též na plecích. Po něm následuje výčnělek svisle protáhlý (02) — obr. 7:19, který má největší zastoupení na okraji, v menším počtu byl nasazován na plece a ojedinele se objevil na spodku fragmentu mísy. Stejného množství dosáhly výčnělky ve tvaru „soví hlavičky“ (15) — obr. 12:10 a svisle protáhlé s horizontálním otvorem (29); pouze s tím rozdílem, že výčnělky tvaru „soví hlavičky“ (15) se soustředily především na plece a ojedinele zdobily okraj a výduť, zatímco svisle protáhlé s horizontálním otvorem (29) vystupují především na okraji a ojedinele na plecích a výduti. Další dvojici výčnělků s odlišným umístěním jsou výčnělky drobné nevýrazné (04) nasazené hlavně na plecích a ojedinele se vyskytly na výduti. Výčnělky polokulovité (05) zdůrazňují výduť a pouze ojedinele se vyskytly na plecích. Další tvary plastické výzdoby jsou nepočtené a zdobí následující části mís: jazykovité výčnělky (10) byly vytáženy přímo z okraje, vodorovně protáhlý (14) vystupuje na plecích, vysedlé (13) jsou na výduti a kruhovitý s horizontálním otvorem (30) se objevil jednou na okraji a na spodku mísy. Vhloubená výzdoba se u mísovitých tvarů váže na výzdobu okrajů a na dalších částech mís nebyla zjištěna. Okraje zdobí především linie elipsovitých záseků (08) — např. obr. 6:16 a linie krátkých vertikálních záseků (06) — např. 6:1, 5, 6. V jednom provedení se setkáváme s linií obdélníkovitých záseků (07) a s mělkými oválnými jamkami (38). Kromě plastické a vhloubené výzdoby bylo zjištěno na několika keramických fragmentech mís i malování červenobílé barvy jak na vnějším, tak i na vnitřním povrchu (obr. 4, 5). Bylo však tak špatně zachované, že se nemohly blíže stanovit prvky a motivy. V jednom případě se vyskytlo dokonce žlutočervené malování, které může dokazovat přítomnost starších objektů, nebo přežívá z I. stupně do počátečního období fáze IIa. Další sledovanou keramickou třídou jsou pohárky, u nichž rovněž je nejpočetnější zaostřený okraj (6), po něm následuje hrotitý (4) a pouze v jednom provedení se objevil okraj zaoblený (2). Z výzdoby bylo zjištěno malování, které často zdobí celý povrch vně i uvnitř. Stopy červeného nebo červenobílého malování jsou doloženy na několika keramických zlomcích, ale bohužel nelze rozpoznat prvky a motivy. Podobně jako u mís se výjimečně objevuje i žlutočervená malba. V plastické výzdobě převažují drobné nevýrazné výčnělky (04) umístěvané především na výduti (např. obr. 5:16) a pouze ve dvou provedeních se objevily na plecích. Dále jsou to polokulovité výčnělky (05) nasazené na plecích a jednou na výduti (obr. 5:6). Po nich následují výčnělky svisle protáhlé (02) umístěné na plecích (obr. 6:8) a na výduti, ve

Obr. 17. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „U kravína“.

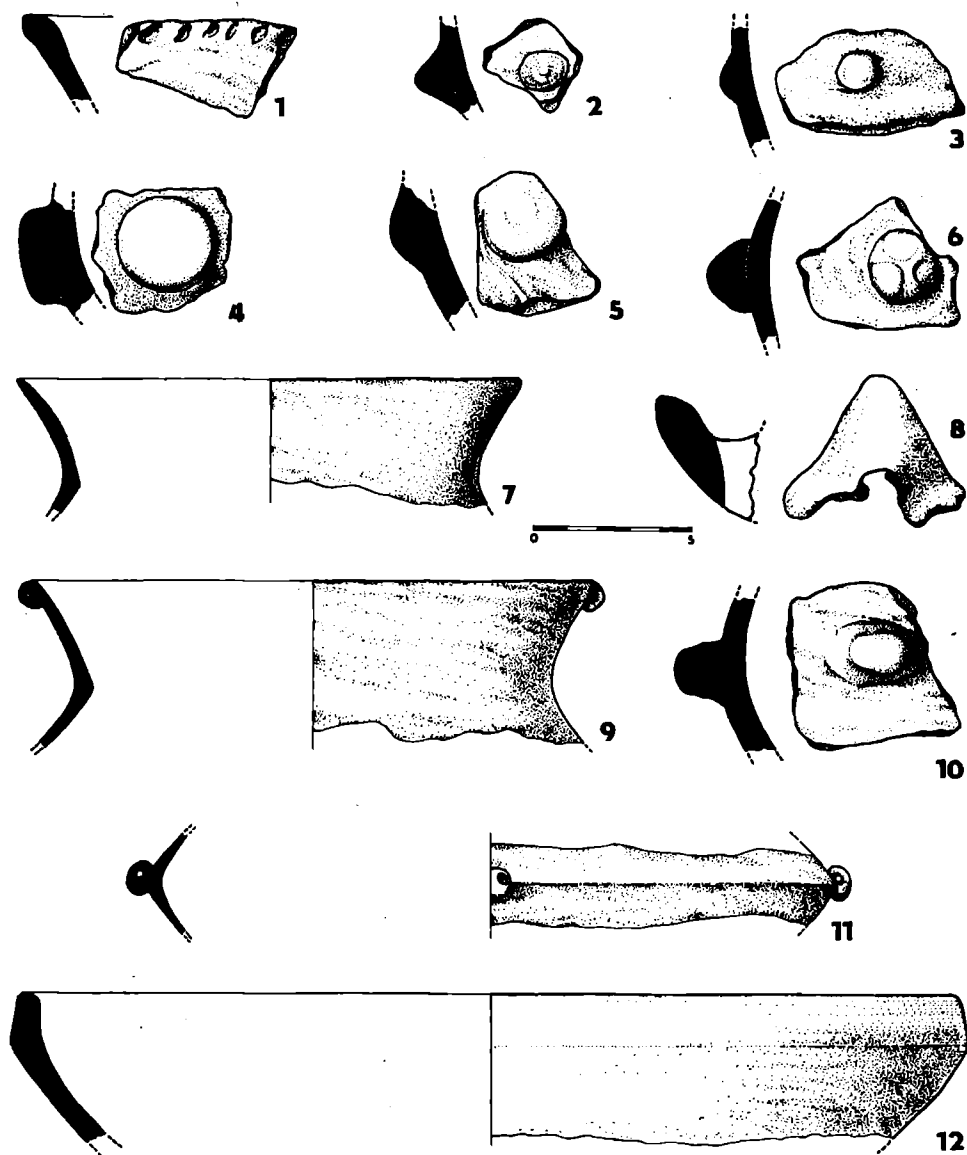
Obr. 18. Diváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „U Kravína“.

Obr. 19. Divák, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „U kravína“.

tvary „soví hlavičky“ (15) nasedající na výduť (obr. 5:8) a pouze jednou se vyskytl svisle protáhlý výčnělek s horizontálním provrtem (29) na plecích zlomku pohárků. Kromě těchto keramických tříd zde byla nalezena naběračka (obr. 21:7), několik zlomků ženských plastik (obr. 14:3; 21:2, 3, 10) a torzo zvířecí plastiky (obr. 21:1).

Na jihozápadním okraji Divák se nachází v objektech JZD další neolitická lokalita s malovanou keramikou (trať „U kravína“). Z porušených objektů byly zachráněny pouze vzorky, které nejsou příliš početné a průkazné (obr. 17–19; 21:8). Na fragmentech hrnců vystupují nejčastěji zaostřené okraje (6), po nich následují okraje rovné (8) a ojediněle se setkáváme s límcovitým okrajem (5). Nečetná je i plastická výzdoba, kterou představují svisle protáhlé výčnělky (02) umístěné přímo na okraji (například obr. 18:4) a zde jsou též umístěny výčnělky hráněné obloukovitě (22) — obr. 17:7. Pouze v jednom provedení se objevil výčnělek ve tvaru „soví hlavičky“ (15) na hrdle, svisle protáhlý s horizontálním otvorem (29) na výduti (obr. 18:12; 19:7), kruhovitě s horizontálním otvorem (30) též na výduti, stejně jako plné ucho (51). Jenom na jednom zlomku hrnce byla zjištěna vhloubená výzdoba v podobě linie elipsovitého záseku (08) na okraji (obr. 17:3; 19:3). Malování stejně jako z jiných tratí nebylo u hrnců zjištěno. Ve větším počtu se dochovaly misky, u nichž opět převažuje zaostřený tvar okraje (6). Ve dvou provedeních je doložen zaoblený okraj (2) a pouze jednou byl zjištěn rovný okraj (8). V rozmanitých typech a variantách vystupují zlomky mís, z nichž u dvou se dal určit typ hranaté mísy s kónickým spodkem (350) a varianta vyšší mísy s oblou stěnou (371). Další varianty mís se vyskytly pouze v jednom provedení (viz souhrnná tabulka). Ojedinělá je rovněž plastická výzdoba, kterou tvoří svisle protáhlý výčnělek

Obr. 20. Dřeváky, okr. Břeclav. Nálezy z polohy „Nedánov“.

(02) umístěný na výduti a výčnělek ve tvaru „soví hlavičky“ (15) na plecích fragmentu mísy. Podobná situace je u vhloubené výzdoby, kde máme doloženou jen linii elipsovitých záseků (08) na okraji (obr. 18:5) a linii krátkých vertikálních záseků (06) na výduti jednoho zlomku mísy (obr. 19:5). Na rozdíl od keramických fragmentů z předchozí tratě („Díly v zelách“) chybí malování. Nepočtené zastoupení mají i pohárky, u nichž byl zjištěn pouze jeden hrotitý (4) a rovný okraj (8). V jednom provedení je doložen výčnělek ve tvaru „soví hlavičky“ (15), který byl umístěn na plecích (obr. 18:10). Další druhy výzdoby (malování a vhloubená výzdoba) nebyly zjištěny. Z dalších keramických tříd se našla naběračka (obr. 18:1).

Poslední kolekci hmotných pramenů kultury s MMK jsou nálezy z polohy „Nedánov“ (obr. 20), která leží východně Divák. Jsou to opravdu pouhé ukázky nepočtených nálezů z nichž máme doloženy jen mísy a třídu jiných hrncovitých tvarů, kterou se ovšem nebudeme podrobněji zabývat. U zlomků mís se objevil jeden zaostřený (6) a zúžený okraj (3). Z variant mís byla zjištěna jenom nízká mísa s oblou stěnou se silně zataženými plecemi (377), další varianty se nemohly bezpečně stanovit. Plastickou výzdobu zastupuje v jednom provedení polokulovitý výčnělek (05) umístěný na výduti (obr. 20:4), vyseďlý výčnělek (13) — obr. 20:2 a bochánkovitý (17) rovněž na výduti zlomku mísy. Těž jen v jednom provedení známe vhloubenou výzdobu v podobě linie elipsovitých záseků (08) zdobících okraj mísy (obr. 20:1). Malování stejně jako u předchozích lokalit, s výjimkou lokality v poloze „Díly v zelách“, naprosto chybí.

Po analýze nejpočetnějších keramických tříd z jednotlivých lokalit z okolí Divák posoudíme charakteristické znaky na keramice a ve výzdobě. Nejprve si všimneme tvarů okrajů u sledovaných keramických tříd (hrnce H, mísy M, pohárky P) s porovnáním jejich zastoupení na jednotlivých lokalitách.

Tvar okraje	„Porgartně“			„Padělky“			„Díly v zelách“			„U kravína“			„Nedánov“		
	H	M	P	H	M	P	H	M	P	H	M	P	H	M	P
2	2	2		1	1		2	13	1	2					
3														1	
4			1					4		1					
5				1			2	2		1					
6	1	5	6	6	6		11	48	16	5	9		1		
7							2								
8							2	7		3	1	1			

Z přehledu vyplývá, že nejčastějším okrajem je zaostřený (6), který naprosto převažuje na archeologickém materiálu ze všech sledovaných tratí v okolí Divák. Po něm pak následuje zaoblený (2) a další tvary okrajů nejsou již tak časté, přičemž se zdá, že okraj hrotitý (4) se především váže na pohárky, zatímco na jiných keramických třídách se objevuje pouze sporadicky. Podobně je tomu u okraje zúženého (3), který vystupuje u mís s oblou stěnou (370) a zvláště typický je pro její některé varianty. Dalším důležitým jevem je objevení se seříznutého okraje (7) a rovněž přítomnost okraje rovného (8) na keramických

třídách kromě mísy na nožce, kde je zjišťován jako typický znak zakončení nožek. Na základě srovnání s jinými lokalitami (Kazdová 1975—1976 a 1977—1978; Košťufík 1977—1978; Košťufík—Unger 1977—1978; Košťufík 1983) se jeví postavení lokalit v okolí Divák jako příznačné pro počáteční období fáze IIa vzhledem k tomu, že známe pouze jeden fragment sigilátového zboží z tratě „Porgartně“ neměly by ostatní lokality, pokud se ovšem na nich v budoucnu nezjistí sigilátová keramika, překročit chronologický rámec subfáze IIa₁ (Košťufík 1980, 71).

Kromě okrajů se naše pozornost zaměřila i na jednotlivé typy a varianty mís, pokud se daly ze zlomků rozlišit. Toto určení nebylo však možné u hrnců a pohárků, kde fragmentárnost neumožňuje rozlišit příslušné typy a varianty.

Typ a varianta mís	„Porgartně“	„Padělky“	„Díly v zelách“	„U kravína“	„Nedánov“
321		1	1		
322				1	
330			11		
331			3	1	
332				1	
333			1		
335			1	1	
336			11	1	
342			1		
347			1		
350	3	1	3	2	
351	1		1		
355			1		
356		2	2		
366			1		
370			2		
371			13	2	
372			1		
377			1		1
379			1		
382			1	1	
383				1	

Ze souhrnné tabulky vyplývá, že rozmanitost jednotlivých typů či variant mís je dosti velká a nápadně se podobají, co do zastoupení, mísovité formy z tratě „Díly v zelách“ a „U kravína“. Obě lokality leží od sebe ve vzdálenosti přibližně 1 km (viz obr. 1). Zda má tato shoda nějaký bližší význam nelze spolehlivě stanovit. Pozoruhodná je varianta 336, kterou rovněž E. Kazdová (1980, 53) řadí k typickým keramickým formám fáze IIa. Podobný význam bude mít i varianta 371, kterou rovněž sledujeme ve větším zastoupení na moravských lokalitách tohoto období (Košťufík 1983).

Z rozboru výzdoby vyplývá, že malování se objevuje jen na některých keramických fragmentech, ale bohužel se nám vlivem uložení v půdě nedochovalo v takovém stavu, abychom mohli bezpečně určit jednotlivé prvky a motivy (výjimku tvoří dva zjištěné pruhy). Malování bylo zjištěno především na keramických zlomcích, které pocházejí z mís a pohárků, na hrncích nemáme malbu dochovanou vůbec. Malované střepy známe pouze z tratě „Díly v zelách“ a „Porgartně“, ze zbývajících tratí nemáme pro výskyt malování žádných důkazů. U keramických fragmentů zdobených malováním převládá červenobílá,

někdy však pouze červená malba. Malování se vyskytuje na různých částech keramických tříd jak na vnější, tak i na vnitřní straně. Zajímavostí je zjištění žlutočerveného malování, jak na pohárcích, tak i na mísách z lokality „Díly v zelách“, což rovněž signalizuje postavení této lokality v rámci chronologického systému kultury s MMK na počátek fáze IIa s přihlédnutím k jiným projevům na keramice.

Důležitým poznatkem je, že naprosto chybí rýsování, které je příznačné pro I. stupeň kultury s MMK a do II. stupně mohlo snad v některých regionech přežívat, ale ne příliš dlouho.

Nejčastěji se vyskytuje na keramických fragmentech ze sledovaných lokalit kolem Divák plastická výzdoba, která je velmi různorodá, ale přesto existence určitých druhů plastické výzdoby nám umožňuje provést bližší zařazení v rámci chronologického systému kultury s MMK. Některé výčnělky byly v oblibě po delší dobu, a proto nemají pro chronologické určení podstatný význam. Některé z nich známe zase jako důležité ukazatele ve výzdobné náplni v nejstarším období kultury s MMK (I. stupeň) a jejich přežívání a existence na keramice z lokalit kolem Divák svědčí o časovém postavení těchto lokalit ne dlouhou dobu po skončení I. stupně kultury s MMK. Početní zastoupení jednotlivých tvarů plastické výzdoby vyplývá z tabulky, kde je zachycen počet tvarů plastické výzdoby ze sledovaných lokalit a jejich výskyt u hrnců (H), mís (M), pohárků (P) a nerozlišitelných keramických tříd (N).

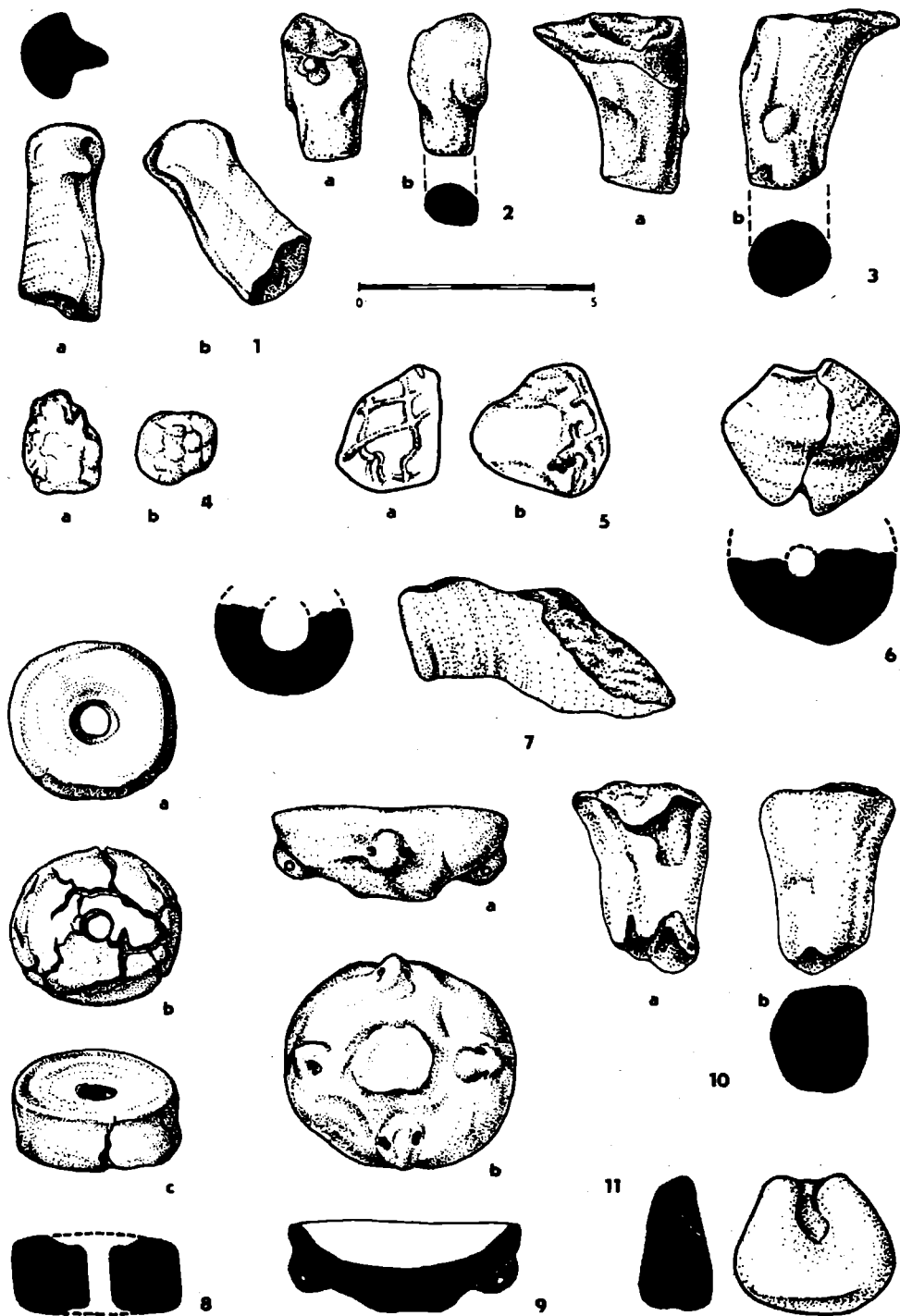
Souhrnná tabulka zastoupení tvarů plastické výzdoby dokumentuje, že nejčastějším výčnělkem zdobícím keramické formy ze sledovaných tratí u Divák je svisle protáhlý výčnělek (02), svisle protáhlý s horizontálním okrajem (29) a ve tvaru „sovi hlavičky“ (15). Tato trojice naprosto převažuje nad jinými výčnělky a zdá se, že její obliba v počátečním období fáze IIa není náhodná, neboť například svisle protáhlé výčnělky jsou běžné v I. stupni kultury s MMK, stejně jako vystoupení svisle protáhlých výčnělků s horizontálním otvorem (29) bylo pozorováno i na materiálu z jiných lokalit (Kazdová 1975—1976; Kazdová 1977—1978; Koštuřík—Unger 1977—1978). Početné zastoupení výčnělku ve tvaru „sovi hlavičky“ (15) nepřekvapuje, neboť tento výčnělek je hojně zastoupen po celý II. stupeň kultury s MMK a pro jemnější třídění nebude mít podstatný význam. Další nápadnou trojicí jsou výčnělky hraněné obloukovité (22), polokulovité (05) a drobné nevýrazné (04), které byly rovněž velmi četné na keramických zlomcích ze sledovaných lokalit. Tyto výčnělky vystupují již v závěru I. stupně kultury s MMK a pro počáteční období II. stupně budou též příznačné. Tato trojice je typická pro celou fázi IIa, což potvrzují nálezy pod Pálavou (Koštuřík 1981, 112—118). Další zastoupení výčnělků není již tak co do množství přesvědčivé, ale rovněž se s mnohými setkáváme na keramických třídách II. stupně kultury s MMK.

Poměrně málo je zastoupena vhloubená výzdoba (srovnej Koštuřík 1981, 118), kterou máme doloženou především linií elipsovitých záseků (08), zdobících okraj hrnců, mís a blíže neurčitelných keramických tvarů. Podstatně menším počtem jsou zastoupeny linie krátkých vertikálních záseků (06), které rovněž zdobí okraje, pouze ojediněle i jiné části hrnců a mís. Další druhy vhloubené výzdoby zjišťujeme na hodnoceném archeologickém materiálu ojediněle, též s převahou na okrajích. Kromě okrajů se vhloubená výzdoba objevila u hrnců na hrdle a u mís na výduti. Rovněž tento poznatek je plně v souladu se zjištěním o druzích a místech výskytu vhloubené výzdoby i na jiném kera-

Tvary plast. výzdoby	„Porgartně“				„Padělky“				„Díly v zelách“				„U kravína“				„Nedánov“			
	H	M	P	N	H	M	P	N	H	M	P	N	H	M	P	N	H	M	P	N
02				1	1				4	7	2	5	3	1						
03	1					1						1								1
04			1			1			1	4	7	1								
05						1			3	4	3	3			1	1				
07	1											2								
08															1					
10			1	1					2						1					
11																				1
12												2								
13									1	2		2					1			
14										1		1								
15	5	1							1	5	2	3	2	1	1	1				
17																		1		
18						1														1
20											1									
22									6	8		1	2							
23	2											1								
29					1				2	5	1	13	1							
30									2	2		1	1							
40												1								
41	1											3								
42	1											4								
46												2			1					1
51						1			2				1							
61						1														
67									1											

mickém materiálu z časově blízkých lokalit fáze IIa kultury s MMK. Na rozdíl od jiných lokalit chybí prozatím ze sídlišť u Divák vloubená výzdoba u pohárků. Zajímavostí je též nález keramického zlomku kultury s vypíchanou keramikou z tratě „Díly v zelách“ (obr. 14:1) a pintadery z tratě „Padělky“ (obr. 21:5).

Kromě keramiky, která má pro chronologii neolitu největší význam, pochází

Obr. 21. Diváky, okr. Břeclav. 1—3, 7, 9, 10 — „Díly v zelách“; 4—6, 11 — „Padělky“; 8 — „Ukravina“.

z povrchových sběrů nebo ze zkoumaných sídlištních objektů další archeologický materiál — například kostěná (obr. 15:1—12), broušená (obr. 15:13), štípaná kamenná industrie (obr. 16), zlomky ženské (obr. 14:3; 21:2,3,10) a zvířecí plastiky (obr. 21:1). Kostěná a kamenná industrie představuje běžné nástroje a fragmenty nástrojů charakterizujících kulturu s MMK. Rovněž plastika se nevymyká z rámce nálezů tohoto období a podobá se nálezům z jiných lokalit této kultury.

Po rozboru archeologických nálezů z různých tratí kolem Divák je nutné se zmínit o existenci a trvání jednotlivých sídlišť v rámci kultury s MMK. Podle archeologického materiálu můžeme popisované lokality zařadit na počátek fáze IIa, což ovšem dokládá intenzivní osídlení této oblasti. Podrobné řešení této otázky ponecháváme otevřené, ale snad lze naznačit, že existence těchto lokalit na malém území v časově velmi krátkém období svědčí buď o posouvání sídlišť pod vlivem nám bezpečně neznámých faktorů, nebo naše poznatky o změnách na archeologických pramenech prozatím nedovolují podrobněji zařadit tento materiál do přesnějších časových období. V našem případě je to ještě podmíněno nedostatečným množstvím archeologických pramenů ze známých lokalit kolem Divák. Jedinou výjimkou je snad archeologický materiál z tratě „Díly v zelách“, zatímco z ostatních poloh sice archeologický materiál prokazuje určité znaky, ale není vyloučeno, že další archeologický výzkum by poskytl pramenný materiál, který by naše poznatky upřesnil. Lze tedy prozatím konstatovat, že dosavadní nálezy dovolují zařadit popisované lokality do počátečního období fáze IIa kultury s MMK. Jaká byla jejich bližší návaznost či vzájemné časové postavení prozatím nevíme. Pro jejich blízkou časovou existenci svědčí uniformita keramického materiálu s typickou stavbou zjištěných keramických tříd a příslušná výzdoba.

Shrneme-li poznatky, které poskytl především keramický materiál, můžeme předpokládat, že tato sídliště existovala v období fáze IIa kultury s MMK. Svědčí o tom několik charakteristických jevů: a) přítomnost červenobílého malování; b) ojedinělý výskyt střepů s červenožlutou malbou (není vyloučena přítomnost starších objektů, které však archeologický průzkum, ani terénní výzkum prozatím nepotvrdil); c) v plastické výzdobě převažuje svisle protáhlý výčnělek (02), svisle protáhlý s horizontálním otvorem (29), ve tvaru „soví hlavičky“ (15) a rovněž velký počet výčnělků chráněných obloukovitých (22), polokulovitých (05) i drobných nevýrazných (04); d) nepočetný výskyt vhloubené výzdoby, kterou představuje pouze výzdoba provedená záseky na okrajích a v menším počtu na výduti či na jiných částech keramických tříd; e) absence žlábkování; f) ojedinělý výskyt zlomku sigilátové keramiky.

Na základě těchto poznatků a analogií z jiných lokalit lze zařadit archeologický materiál z hodnocených sídlišť do počátečního období fáze IIa, snad již do subfázi IIa₁—IIa₂ kultury s MMK, pokud by nebyl ovšem v budoucnu získán z těchto tratí další archeologický materiál, který by naše tvrzení více upřesnil nebo změnil.

LITERATURA

- KAZDOVÁ, E. 1975—1976: Moravská malovaná keramika z polohy „Sklep“ u Střelic (okr. Znojmo) ze školní sbírky katedry prehistorie filozofické fakulty Univerzity JEP v Brně, SPFFBU E 20—21, 73—89.
- 1977—1978: Nové lokality s moravskou malovanou keramikou staršího stupně na Brněnsku, SPFFBU E 22—23, 27—66.
- 1980: Další lokality s moravskou malovanou keramikou staršího stupně na Brněnsku, SPFFBU E 25, 9—56.
- KOŠTUŘÍK, P. 1977—1978: Neolitické sídliště v poloze „Kopaniny“ u Nové Vsi, okr. Brno-venkov, SPFFBU E 22—23, 77—91.
- 1980: Výšinné sídliště u Oslavan a poznámky k mladšímu období kultury s moravskou malovanou keramikou, SPFFBU E 25, 65—73.
- 1981: Poznámky k sídlišťům kultury s moravskou malovanou keramikou pod Pálavou, okr. Břeclav, SPFFBU E 26, 109—120.
- 1983: Poznámky k II. stupni kultury s moravskou malovanou keramikou na jihozápadní Moravě, SPFFBU E 28, 127—160.
- KOŠTUŘÍK, P.—UNGER, J. 1977—1978: Sídlíšní objekt kultury s moravskou malovanou keramikou v trati „Pod Děvinem“ u Pavlova, okr. Břeclav, SPFFBU E 22—23, 67—76.
- PODBORSKÝ, V.—KAZDOVÁ, E.—KOŠTUŘÍK, P.—WEBER, Z. 1977: Numerický kód moravské malované keramiky. Problémy deskripce v archeologii, Brno.

DIE NEOLITHISCHEN SIEDLUNGEN DES VOLKES MIT MÄHRISCHER BEMALTER KERAMIK BEI DIVÁKY, KREIS BŘECLAV

In der nächsten Umgebung von Diváky, Bez. Břeclav wurden 8 Lokalitäten der Kultur mit mährischer bemalter Keramik (weiter nur MBK)—festgestellt. Auf einigen von ihnen (Flur „Porgartné“ und „Padělky“, „Díly v zelách“, „U kravina“ und „Nedánov“ — siehe Abb. 1) führte J. Němeček in Zusammenarbeit mit J. Unger vom Regionalmuseum in Mikulov eine Begehung oder eine kleinere archäologische Grabung durch.

Nach der Analyse des archäologischen Materials können wir voraussetzen, dass diese Fundorte im Zeitabschnitt der Phase IIa der Kultur mit MBK existierten. Davon zeugen einige charakteristische Erscheinungen: a) die Anwesenheit einer rotweissen Bemalung auf einigen Gefässtteilen; b) das vereinzelte Vorkommen der rotgelben Bemalung — vielleicht die Anwesenheit von älteren Objekten, die bei der Grabung nicht erfasst wurden; c) in der plastischen Verzierung ein Übergewicht von Knubben senkrecht gezogenen (02), senkrecht gezogenen mit horizontaler Öffnung (29), in „Eulenkopfform“ (15) und ebenfalls eine grosse Anzahl von gekanteten bogenförmigen (22), halbkugelförmige (05) und von kleineren ausdruckslosen (04); d) eine geringe Vertretung der eingetieften Verzierung, die bloss durch Einschnitte (06, 08) auf den Rändern und in einer kleineren Anzahl auf dem Bauch oder auf anderen Teilen der keramischen Klassen representiert sind; e) die Absenz der Kannelierung.

Aufgrund dieser Feststellung kann man das archäologische Material von den vier gewerteten Lokalitäten in den Anfangsabschnitt der Phase IIa der Kultur mit MBK, vielleicht bereits in die Subphasen IIa₁—IIa₂ einreihen, sofern allerdings in der Zukunft von diessen Fluren nicht ein weiteres Material gewonnen wird, das unsere Behauptungen ändern oder mehr präzisieren würde.